

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Problémy vymezení struktury osobnosti – se
zaměřením na teorie Alfreda Adlera**

Kateřina Jeřábková

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

**Problémy vymezení struktury osobnosti – se
zaměřením na teorie Alfreda Adlera**

Kateřina Jeřábková

Vedoucí práce:

PhDr. Jaromír Murgaš CSc.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2013

Jeřábková Kateřina

1. Obsah

1. OBSAH	1
2. ÚVOD.....	3
3. DĚJINY PSYCHOLOGIE	5
3.1. Vývoj psychologie v rámci filosofie.....	5
3.1.2. Psychologické názory ve staré Indii	5
3.1.3. Psychologické názory ve staré Číně.....	7
3.1.4. Psychologie ve starém Řecku a Římě.....	8
3.1.5. Psychologie ve středověku.....	10
3.1.6. Psychologie v renesanci.....	12
3.1.7. Psychologie v 17. a 18. století	14
3.1.8. Přelom psychologie v 18. a 19. století.....	18
3.2. Vznik a vnitřní diferenciacce psychologie.....	19
3.2.2. Zakladatelé psychologie	19
3.2.3. Psychologické školy	21
3.3. Hlavní směry psychologie 20. století.....	23
3.3.2. Behaviorismus	24
3.3.3. Fenomenologická psychologie.....	24
3.3.4. Transpersonální psychologie	26
4. PSYCHOLOGIE OSOBNOSTI.....	28
4.1. Utváření osobnosti.....	28
4.2. Struktura osobnosti.....	29
4.3. Dynamika osobnosti	31
5. ŽIVOTOPIS ALFREDA ADLERA.....	32
6. TEORIE ALFREDA ADLERA	34

6.1.	Pocity méněcennosti	35
6.2.	Usilování o nadřazenost	35
6.3.	Životní styl.....	36
6.4.	Úvaha o konečném cíli života.....	37
6.5.	Vzpomínky z dětství.....	37
6.6.	Úloha pořadí narození u sourozenců	38
6.7.	Snový život.....	39
6.8.	Sexualita	40
7.	PŘEHLED TEORIÍ OSOBNOSTÍ.....	42
7.1.	Sigmund Freud (1856-1939).....	42
7.1.2.	Fyziologický determinismus.....	42
7.1.3.	Sexuální povaha duševní energie.....	42
7.1.4.	Nevědomí.....	42
7.1.5.	Pudy.....	42
7.1.6.	Vývoj osobnosti.....	43
7.1.7.	Struktura osobnosti	44
7.1.8.	Obranné mechanismy.....	44
7.2.	Carl Gustav Jung (1875-1961)	44
7.2.2.	Osobnost	44
7.2.3.	Pohled na minulost	45
7.2.4.	Struktura psyché	45
7.2.5.	Vývoj osobnosti.....	46
7.3.	Erich Fromm (1900-1980).....	46
7.4.	Raymond B. Cattell (1905-)	47
7.4.2.	Rysy a faktory	47
7.4.3.	Způsoby sběru dat	48
7.4.4.	Prediktivní povaha osobnosti.....	48
7.4.5.	Dynamika osobnosti	48
7.4.6.	Vývoj osobnosti.....	49

7.5.	Kurt Lewin (1890-1947).....	49
8.	ZÁVĚR	51
9.	RESUME	53
10.	SEZNAM LITERATURY.....	54

2. ÚVOD

Tématem bakalářské práce je psychologie osobnosti, se zaměřením na individuální psychologii Alfreda Adlera. Psychologie osobnosti je podoborem psychologie jako takové, která se zabývá zkoumáním psychických, resp. duševních jevů, a zákonitostí jejich fungování, tedy rozvoje. Psychologii osobnosti chápeme jako systém, který propojuje somatické a psychické funkce, ze kterých poté vymezuje prožívání, uvažování a chování jedince, a z toho plynoucí vztah s prostředím. Zkoumání psychologické osobnosti využívá poznatků i z jiných věd, jako např. sociologie, filozofie, biologie. Z jiných podoborů psychologie bychom mohli uvést poznávací procesy (vnímání, paměť, učení, motivace). Všechny tyto aspekty procesů jsou důležité z hlediska naprostého pochopení osobnosti. Projevy člověka bývají velmi rozmanité, ať už jde o oblast prožívání, uvažování či chování. Psychologie osobnosti se snaží o vydělení základních charakteristik, které jsou nápomocné k odhalení pravděpodobných způsobů reagování na různé životní situace. Podkladem pro zpracování informací ohledně charakteristiky osobnosti, se stávají psychologické teorie jednotlivých psychologů, psychiatrů, lékařů nebo filozofů. Do jedné z těchto teorií spadá i Alfred Adler. Jeho teorie nese jméno individuální psychologie osobnosti.

Cílem mé bakalářské práce je zmapovat jednotlivá hlediska psychologických teorií osobností, porovnat tyto přístupy s Alfredem Adlerem a vymezit strukturu psychologické osobnosti. Záměrem této práce je shrnutí výsledků, jímž by se každému mělo dostat odpovědi na otázky, které souvisí s problematikou psychologie osobnosti. Toto téma jsem si vybrala na základě vícero důvodů. Jedním z nich byl důvod, že psychologie je oborem, který mě velmi zajímá a který jsem si ve druhém ročníku na vysoké škole fakulty filozofické zvolila. Můj zájem, dozvědět se nové informace ohledně tohoto oboru, byla výzva, kvůli které jsem si vybrala toto téma. Člověk jako zkoumaný subjekt, mě vždy zajímal. V budoucnu bych se chtěla psychologii zabývat více.

Při volbě podkladů k mé bakalářské práci jsem volila literaturu, která bude obsahovat co nejvíce informací k mému tématu. Ze seznamu literatury, která je uvedena na konci práci, mi nejvíce pomohly díla Alfreda Adlera, nejvíce kniha Porozumění životu.

Kniha obsahuje přesný popis úvodu do individuální psychologie. Je přehledná, a pro čtenáře velmi užitečná. Jednotlivé charakteristiky autor vysvětluje na příkladech, které čtenářům pomáhají danou problematiku více osvětlit.

3. DĚJINY PSYCHOLOGIE

3.1. Vývoj psychologie v rámci filosofie

Psychologie se dlouho vyvíjela jako součást filozofie. Její dějiny studují a popisují vznik, rozvoj a zdroje poznání psychiky, psychologických idejí i jednotlivé stránky skutečnosti, které měly vliv na poznávání psychična v dějinách. Termín psychologie se skládá z řeckých slov, ale řeckého původu není. „*Byl vytvořen v 15. st., k označení studia duchovní bytosti a tou byla lidská duše*“¹. Až německý filosof Christian Wolff v roce 1732 použil termín psychologie pro nauku o duševním životě, pro označení světské filozofické analýzy a interpretace psychických jevů. V roce 1816 byl tento termín poprvé použit v názvu učebnice Herbertem. Ve druhé polovině 19. st. se význam tohoto slova přenesl z roviny filozofické do roviny vědeckých studií psychologických jevů. V dnešním pojetí se vědecká psychologie formovala až ve století 19., i když se lidé odjakživa zabývali sami sebou a druhými. Jejich přemýšlení o lidské povaze ale vyplývalo z rámců tradiční filozofie. Z filozofických počátků i závislostí na jiných vědních disciplínách se dnešní psychologie skládá. Mnohé problémy dnešní doby se opírají o poznatky dob minulých, které jsou pomůckou k vyřešení. Dějiny psychologie zkoumají fakta v rámci doby jejich vzniku, z hlediska vývoje, funkcí a přeměň v různých etapách psychologického poznání a z hlediska dnešního řešení příslušného problému i současného stavu vědy. Podle časových úseků dějin psychologie se pozastavující psychologické názory objevovaly již ve Staré Indii a Číně, a poté i v řecké filozofii.

3.1.2. Psychologické názory ve staré Indii

Období vývoje indické filozofie lze časově vymezit léty 1500 až 500 př.n.l. O této době existují spisy jménem védy. Autory těchto památek byli neznámí mniši a asketové. Z psychologického hlediska jsou nejvýznamnější tzv. upanišady (druh véd), které vznikaly v letech 750 až 500 př.n.l. Na rozdíl od starších véd, které byly spíše harmonické a radostné, základní orientace upanišad je veskrze pesimistické. Vyzařuje z nich pochopení života jako strasti, což se stalo základním motivem indického myšlení.

---

¹ HOMOLA, Miloslav. *Dějiny psychologie*. s. 5

Nejvýznamnější základní filozofické ideje z upanišad byly – „*nauka o Bráhma a Átmanu, myšlenka o stěhování duší a spasení*“.²

Z těchto idejí se posléze vyvinulo bráhmanství a dále hinduismus, jako nejrozšířenější nábožensko-společenská soustava v Indii. Bráhma s původním významem modlitba se v průběhu vývoje nakonec stala univerzálním principem „velkou duší světa“, ze kterého vše vzešlo a v němž vše spočívá. Pojem, který původně označoval dech či dýchání, a postupně nabyla významu podstata či vlastní já se nazývá Átman. „*Átman je nejnitiřnější jádro lidské bytosti, k němuž pronikáme, když si od člověka odmyslíme nejen jeho tělo, ale také chtění, myšlení a cítění*“.³ Ve vývoji indického myšlení panovalo přesvědčení, že Bráhma a Átman tvoří jednotu. Ve světě tedy existuje jediná pravá jsoucnost, která se v pohledu na svět jako celek nazývá Bráhma a v jednotlivé bytosti Átman. Z tohoto filozofického závěru vyplynul indický postoj k životu, praktikovaný především mnichy a askety. „*Je-li podstata světa uložena v lidském nitru, pak nemá poznávání vnějšího světa pro mudrce žádnou cenu. Svět věcí je pouze mámení, závoj, iluze.*“⁴

Mezi další významné myšlenky upanišad jsou ideje o stěhování duší a spasení. Indové byli přesvědčeni, že každý člověk se po smrti znovu zrodí, a to podle toho jak vedl svůj dosavadní život. Kdo koná dobro, zrodí se dobrý, kdo koná zlo, zrodí se jako zlý. Indové, kteří brali svůj život jako strast, se toužili z věčného koloběhu znovuzrození vysvobodit. Vysvobozením pro ně byla cesta ke spasení. Podmínkou člověka bylo, aby zanechal jednání a překonal svou vůli k životu. Cestou ke spasení pro ně byly různé formy askeze a meditace, při nichž se individuální lidská duše ztratí ve velké duši světa. S touto ideou spasení duše, se sžívá Buddhismus. Jeho zakladatel se narodil kolem roku 560 př.n.l., jako syn vládce v hlavní město země na jižním úpatí Himaláje. Dostal jméno Siddhártha, což znamená „ten, který dosáhl cíle“. V dospělosti si vzal jméno Buddha – Probuzený a formuloval několik „ušlechtilých pravd“, jež se staly základem celého učení.

---

² PLHÁKOVÁ, Alena. *Přehled dějin psychologie*. s. 9

³ PLHÁKOVÁ, Alena. *Přehled dějin psychologie*. s. 9

⁴ PLHÁKOVÁ, Alena. *Přehled dějin psychologie*. s. 10

Obsahují: Všechno žití je strast. Všechna strast má příčinu v žádosti. Odstranění této žádosti vede k odstranění utrpení a k přerušení řetězu nových zrození.

Kdyby se člověk dokázal oprostít od svých tužeb a chtivosti, dosáhl by spasení, které je označováno jako „nirvána“. *„Buddhistické myšlení je dohromady jednou velkou negací kde neexistuje žádný bůh, žádné stvoření, žádné já, žádné trvajících bytí. Skutečný je pouze okamžik, ustavičné vznikání a zanikání. Buddhovo správné pojetí života vedoucího ke spáse: 1. Nezabíjej živé, 2. Neber, co ti nedávají, 3. Nemluv pravdu, 4. Nepij opojné nápoje, 5. Nebud' necudný. Postupně vznikala celá řada dalších variant buddhismu, např. čínský zen-buddhismus“.*⁵

3.1.3. Psychologické názory ve staré Číně

Psychologické názory ve staré Číně formulovány v rámci filozofických a eticko-náboženských systémů, jsou spojeny s několika významnými osobnostmi staré čínské kultury. Prvním z nich je Konfucius. Ten se proslavil především svými etickými názory. Zařídil si svůj dům jako školu a vyučoval žáky dějinám, básnickému umění a formám slušného chování. Usiloval o rozšíření a zlepšení veřejné výuky mládeže z nejrůznějších společenských vrstev, upřednostňoval význam uměleckého citění a výchovy slušnosti a mravnosti před rozumovými znalostmi. *„Podle Konfucia není ideálem od světa odvrácený asketa, ale zralý mudrc, který ve všem zachovává pravou míru“.*⁶ Nepohrdá hmotnými statky, ale je ochoten se jich v případě nutnosti vzdát.

Další osobností je Lao-c zakladatel taoismu. Napsal knihu Tao-te-ting, Kniha o cestě a ctnosti. Tao znamená v překladu cesta, a rozum a je to prazáklad světa, který sice nemůže pochopit, ale který lze rozpoznat v zákonech přírody a v dění ve světě. Tao je také cesta mudrce, který ve všem usiluje o pravý střed. Podle Lao-ce má člověk jednat a plnit své povinnosti, ale také zůstat vnitřně nezávislý a uchovávat si určitý odstup. Součástí cesty tao je odevzdání se běhu světa, a ctnosti nečinnosti.

Čou-jen, další osobnost staré kultury Číny, který žil kolem roku 300 př.n.l., se proslavil svou naukou o dvou protikladných světových principech, mužském jang a ženském jin. Tímto vzájemným působením ve věcech lze vysvětlit veškeré dění. Spojené principy jang a jin tvoří jednotu tao.

---

⁵ PLHÁKOVÁ, Alena. *Přehled dějin psychologie*. s. 10

⁶ PLHÁKOVÁ, Alena. *Přehled dějin psychologie*. s. 11

Posledním zmíněným mužem je Mencius. „*Byl to konfuciánský filozof, který předpokládal, že člověk je vrozeně dobrý a pokud se lidé v souladu s touto přirozeností nechovají, je chyba ve vnějších podmínkách*“.⁷ V závěru lze shrnout do pár vět, jaká byla čínská filozofie. V prvé řadě se snažili usilovat o harmonii, míru či zlatý střed. Snažili se o soulad člověka se světem, v taoismu zejména s přírodou. Číňané chápou protikladné jevy v jejich vzájemné podmíněnosti jako projev působení principu jin a jang. Jejich filozofie byla především návodem ke správnému jednání, a to etikou.

3.1.4. Psychologie ve starém Řecku a Římě

Názory na psychiku mezi primitivními národy se velmi podobají, ale nemají v nich psychologii jako v dnešním smyslu. Ačkoliv se přístupy liší, ukazují na shodu v zabývání se povahou a atributy psychična. Pozoruje se rozdíl mezi spícím a bdícím člověkem, zdravým a nemocným, úvahy o psychice vede smrt druhých, styk se zvířaty v přírodě, strach, napětí, nebezpečí ale i sny, fantazie i sdílení prožitků s druhými prostřednictvím řeči.

Všechny tyto prvky vedli člověka k odhalování psychické stránky jeho bytí. Na otázku podstaty psychických jevů se postupem času utvářely dva hlavní směry: náboženský a filozofický. Podstatou náboženského směru byl cit závislosti na vyšší moci, před kterou měl člověk strach. Oproti náboženskému přístupu byl filozofický směr vytvářen rozumovou činností. V Řecku termín filozofie označuje souhrn všeho vědění. Od samého počátku si filozofie pokládala řadu psychologických otázek: co je poznání a jakou roli v něm hrají smysly a rozum? Co je myšlení a jakými zákonitostmi se řídí? Co je člověk a jaké je jeho místo ve světě? Tyto otázky byly nejprve položeny v Řecku, díky historickým předpokladům.

Řekové přišli do Řecka po roce 2000 př.n.l., poznali staré kultury, obsazovali místa, která jim zařídila spojení s celým tehdejším civilizovaným světem, vedli samostatný politický a kulturní život, náboženství nehrálo tak velkou roli, jejich povahová vlastnost Řeků a jejich přístup ke kosmu, přírodě a člověku to vše k něčemu vedlo. K výsledku shrnování a uspořádání poznatků s pokusy vytvořit ucelený pohled na svět, člověka a společnost, v němž hrály důležitou roli názory psychologické.

---

⁷ PLHÁKOVÁ, Alena. *Přehled dějin psychologie*. s. 12

Abychom lépe pochopili psychologické názory je třeba si něco říci o pojetí psychiky. V období od 9. až 6. stol. př.n.l., označováno jako období Řecka homérského, vládla tato představa o psychice: „*představa duše jako netělesného obrazu či podoby, mající povahu páry či stínu, jsoucí příčinou života a psychických projevů člověka. Může opouštět tělo, vnikat do těla jiných lidí, zvířat i věci*“.⁸ U Homéra se setkáváme s dvěma termíny. Prvním z nich je *Psyché*. Označuje duši zemřelého, jeho stínový obraz. Vzniká až smrtí a nelze říci, jakou funkci měla v živém těle, není životodárnou silou. Naopak tomu co člověka oduševňuje a oživuje, říká Homér *Thymos*. Tato psychická síla proniká celým tělem, hlavním sídlem je srdce. Nevíme, co je s ní po smrti, tam už začíná *psyché*.

V následujícím období zvaném předsokratické lze rozeznat dva hlavní proudy, které se prolínají. Náboženský proud se sklonem k mystice a dualistickému chápání světa a člověka a proti němu představitelé směru racionalistického, kteří pojetí světa a člověka chápali materialisticky. Předsokratovská filozofie vycházela ze čtyř hlavních pramenů: bájí o vzniku světa, náboženských představ, přemýšlení o životě, zkoumání přírody. Nejdůležitějším z těchto pramenů bylo zkoumání přírody. Filozofové hledali pralátku, z níž vše vzniklo, a zkoumali, jak je vše uspořádáno. Mezi tyto filozofy např. patřili Thales, Anaximenes, Anaximandros, Pythagoras, či Herakleitos. Od zkoumání pralátky a duše se později filozofové dostávali i k otázce smyslového a rozumového poznání. I v těchto odpovědích se filozofové lišili. Parmenides kupříkladu uznával jediný základ – věčnou, neměnnou a nehybnou pralátku spojenou s rozumem. Pouze myšlení může přinést spolehlivé poznání skutečnosti na rozdíl od smyslového poznání, které je klamné. Naproti tomu Empedokles neuznával jen jednu neměnnou hmotu, řídil se podle čtyř živlů (voda, vzduch, oheň, země) které mu pomohli vysvětlit rozmanitost věcí.

Závěr řeckých myslitelů nevycházel jen z abstraktních úvah, ale i z praktických zkušeností jakou byla medicína. Zde zmíním Hippokrata. Jako první oddělil medicínu od náboženství a magie. Všechn psychický život člověka umisťoval do mozku. Věřil v pozorování a přírodní způsob léčby. „*Pro psychologii je důležitá jeho představa, která spočívá ve vzájemném poměru šťáv v těle projevovaných ve vlastnostech člověka. Sangvinik=krev, choleric=žluč, flegmatik=hlen, melancholik=černá žluč*“.⁹

---

⁸ HOMOLA, Miloslav. *Dějiny psychologie*. s. 7

⁹ HOMOLA, Miloslav. *Dějiny psychologie*. s. 11

Kvůli mnohočetnosti filozofických názorů se v 6. až 5. stol. př.n.l. vyostřilo filozofické vidění světa. Objevila se nutkavost různé systémy přezkoumávat a srovnávat. Počínaje antikou se vztah těla a duše stal otázkou filozofickou, a ne jen spekulací hledaného sídla duše. Objevili se Sofisté, jež byli učitelé řečnictví. Jako praktičtí filozofové pochybovali o možnosti objektivního poznání. Nejvýznamnější z nich byl Protágoras a jeho připsovaný výrok „*Člověk je mírou všech věcí, jsoucích, že jsou, a nejsoucích, že nejsou*“.¹⁰ Dalšími známými osobnostmi patřících do sofistů jsou Sokrates, Platón a Aristoteles. Ve 4. století př.n.l. nastávaly v Řecku velké společenské změny. Athény přestaly být středem vzdělanosti, řecký člověk zvyklý nahlížet na vše ze svého úzkého pohledu se stal členem velké kulturní a politické jednoty v Římě a Egyptě. Filozofie byla více spojena s náboženstvím a skepticismem, vznikaly nové filozofické systémy. K těmto patřil epikureismus a stoicismus. V celém římském impériu převládala hlavně škola stoická. Zakladatelem byl Zenon z Kitia na Kypru. Podle Zenona: „*správně žít znamená žít rozumně v souladu s řádem světa. Rozumný život spočívá především v ovládnutí afektů, pudů a vášní*“.¹¹ Stoické učení člověka nabádá, aby se od vášní zcela oprostil a dosáhl tak stavu určité ušlechtilé lhostejnosti – apatie.

3.1.5. Psychologie ve středověku

Psychologie ve středověku přinášela nedostatek produkce nových idejí a intelektuálního dění. Mimo novoplatonismus se přejímalo jen málo z řeckého filozofického dědictví. Psychologické myšlení ve středověké Evropě bylo rozhodujícím způsobem ovlivněno křesťanským náboženstvím. Ještě na počátku 11. stol. neznali evropští učenci téměř nic z Platóna a Aristotela. Výsledky kultury a helenistické vědy byly dočasně ztraceny, duchovní postoj byl značně odlišný, až protikladný k postoj antickému. Církevní temno poněkud povolilo až s rozvojem scholastiky a se vznikem klášterních škol a univerzit. Všechno vzdělání bylo pod dohledem církve a týkalo se mála jedinců. Učitelé byly mniši nebo kněží. Organizace výuky byla všude stejná. Do výuky bylo zahrnuto „*sedm oblastí označovaných jako svobodná umění: trivium – gramatika,*

---

¹⁰ PLHÁKOVÁ, Alena. *Přehled dějin psychologie*. s. 14

¹¹ PLHÁKOVÁ, Alena. *Přehled dějin psychologie*. s. 17

logika, rétorika, složení zkoušek k bakalářským titulům, a kvadrivium – aritmetika, musika, geometrie, astronomie, po zkouškách titul mistr“.¹²

Psychologii ve středověku lze rozdělit do třech období. Prvním z nich byl raný středověk. Toto období kladlo důraz na nejvyšší ctnost člověka, což je pokora před bohem a na nejhorší neřest, kterou je pýcha. Filozofickým základem je pojem boha a projev dualismu duše a těla. Psychologii se zabývají křesťanští teologové jen z náboženského zájmu. Psychologie je nesystematická, ale určuje různé složky osobnosti. Novým znakem křesťanského psychologického myšlení byla schopnost zkoumat sebe. Mezi první křesťanské psychology patřil Tertullianus: „*Mezi božským zjevením a rozumem je propast, veškerá pravda pochází jen z boha, starověká filozofie je nesmyslem*“.¹³ Stanoviska Tertulliana prohlubovali např. Ireneus a Origenes. Rozlišovali mezi vyšším duchovním já a tělesnou povahou individua. Podobným tématem se zabýval i Augustinus. Svých psychologických zjištění dosahoval intenzivní sebeanalýzou vyvolanou náhlou konverzí ke křesťanství. Byl přesvědčen o jistotě vnitřní zkušenosti. V názorech na poznání rozlišoval tři stupně poznání. Prvním z nich a zároveň nejméně spolehlivým je poznání smyslové, poznáváme jím svět tělesný. Druhým stupněm je vnitřní smysl, kterým slučujeme smyslové vjemy ve větší celky. Třetím stupněm je rozum, jímž se blížíme k pravdě.

Díky těmto a dalším psychologům se pokusy o psychické popisy stávaly stále konkrétnějšími. Základem dynamiky lidského vývoje byl přechod od smyslového k duchovnímu světu. Rozum se zaměřuje na poznání reálného světa, intelekt na neviditelný svět, inteligence na boha. Zatímco křesťanští psychologové se vážali na náboženství, arabská psychologie byla více nakloněna k materialismu. Většina z arabských filozofů patřila mezi vědecky vzdělané a téměř všichni byli lékaři. Arabové zakládali veřejné knihovny, rozvinuli algebru, zabývali se astrologií a chemií. Prostřednictvím studijních cest poznávali kulturu jiných národů. Pro mnoho z nich byl velkou inspirací Aristoteles se svým dualismem. Největším filozofem arabské východní kultury byl Avicenna. Proslulý lékař, který tvrdil že silná psychika zvyšuje naději na uzdravení, zatímco psychika oslabená může být důvodem tělesných nemocí. Arabská

---

¹² HOMOLA, Miloslav. *Dějiny psychologie*. s. 22

¹³ HOMOLA, Miloslav. *Dějiny psychologie*. s. 23

západní kultura nesla jméno Averroes. Domníval se, že individuální duše je smrtelná, spojená s mozkem a umírá současně s tělem.

Kromě arabské filozofie s v 11. až 12. stol. objevovala i židovská psychologie. Jejím představitelem byl Maimonides. Nevěnoval se psychologii jako samostatné disciplíně, ale pojednával o ní v souvislosti s etikou. Předmětem psychologie byla mohutnost (schopnost) jako označení pro aktivitu nebo část duše. Jeho pojetí schopností má mnoho společného se současným pojmem faktoru.

Stejně jako vliv Aristotela v arabské filozofii a psychologii, měl i nejvyšší autoritu ve scholastice. „*Scholastika je označení pro filozofii, vyučovanou na církevních školách a od pol.12.stol. na prvních univerzitách v Salernu, Bologni a Paříži*“.¹⁴ Hlavním problémem scholastické filozofie byla otázka vztahu vědění k víře, teze o prvenství a nadřazenosti víry nad rozumem. Větší část křesťanských myslitelů se přikláněla k tezi o prvenství a nadřazenosti víry nad rozumem. Představitelé scholastiky: Tomáš Akvinský (1225-1274) – Shrnul všechno středověké myšlení, pokud vyhovovalo církvi. Člověk byl podle něj stvořen Bohem, a zaujímá místo mezi přírodou a duchovním světem, mezi zvířaty a anděly. Člověk má duši, která dočasně přebývá v jeho těle. Nesmrtelná duše rozumová, která je v člověku vštěpována Bohem. Roger Bacon (1214-1292) – Poukazoval na tři zdroje zaostávání evropské vědy: neznalost jazyků, přezírání matematiky a nedostatek experimentálních metod. Bacon zkoumal zrakové vnímání, popsal barevné spektrum, tvrdil, že světlo je rychlejší než zvuk.

3.1.6. Psychologie v renesanci

Psychologii můžeme vnímat jako duchovní obrat od středověku k novověku. V začátcích doby renesance se objevilo mnoho charakteristických znaků, které pak fungovaly nadlouho v evropském myšlení. Patří k nim individualismus člověka, svobodné studium, v počátcích zejména studium antiky, rozvoj vědy, která staví na rozumu a smyslové zkušenosti (empirii) a světskost. V názorech na psychiku dochází k odklonu od křesťanského pojetí duše, a méně se uvažuje o psychickém životě jako celku. Renesanční psychologie zkoumá člověka převážně empiricky. „*Individualismus sloučený*

---

¹⁴ PLHÁKOVÁ, Alena. *Přehled dějin psychologie*. s. 26

s naturalismem otevíral renesančnímu člověku nové obzory působnosti a poutal i pozornost k jeho psychice, na jeho schopnosti a možnost jejich rozvoje“.¹⁵ Představitelé: Paracelsus von Hohenheim (1493-1541) – německý učenec, lékař, chemik, botanik, zabývající se astronomií a magií. Do své lékařské teorie a praxe zavedl magické názory o těsném spojení mezi člověkem a přírodou, díky němuž mohou mít léčebný vliv různé přírodní látky a bylinné preparáty (dřívější forma homeopatik). Pomponazzi (1462-1542) – Ve spise O nesmrtelnosti duše popírá, že by věda a filozofie mohly dokázat nesmrtelnost duše. „Rozumová duše ač je nehmotná, je vždy spojena s tělem, protože čerpá ze smyslové zkušenosti“.¹⁶ Bernardo Telesio (1508-1588) – Hlásá veškerou jednotu duševního života. Veškerá duševní činnost má svůj základ v pohybu a ten se projevuje nejprve ve smyslech a teprve potom v rozumu. Mezi smysly a rozumem není zásadní rozdíl. Duše je stejně hmotná jako ostatní jevy světa. J.Huarte (1530-1592) – Věřil, že většina lidí se angažuje v aktivitách, pro které nemají potřebné schopnosti. Tvrdí, že by měly být zavedeny testy schopností a poradenství pro volbu povolání kvůli dobrému vztahu mezi osobou a jejím zaměstnáním. Huarte se snažil psychologicky vystihnout individualitu, ale nikdo na něj nenavázal. F. Bacon (1561-1626) – Chtěl člověku vrátit poznávání a moc nad přírodou. Vytvořil tzv. idoly, které člověku brání pokroku ve vědě. Idol jeskyně, kmene, tržiště, divadla. Základní Baconovo přesvědčení je vyjádřeno v hesle: „věděni je moc“.¹⁷ Někteří filozoficko-psychologičtí spisovatelé této doby jsou označováni jako moralisté, protože se zaměřovali na vnitřní zkušenost, subjektivní prožívání světa a sebe.

Existovali i myslitelé, kteří měli skeptický pohled na člověka a na svět. Mezi tyto řadíme francouzského renesančního myslitele M. de Montaigne (1533-1592). Tvrdil, že „každé úmyslné zasahování do duševního životního proudu nás vzdaluje od skutečné přírody“.¹⁸ Proti těmto směrům vystával rostoucí důraz na získávání vědeckých poznatků. Utvářely se základy moderní fyziky a chemie, které následně ovlivňovaly psychologické poznatky. Zmínit zde můžeme jména, jako byli G. Galilei nebo J. Kepler.

---

¹⁵ HOMOLA, Miloslav. *Dějiny psychologie*. s. 29

¹⁶ PLHÁKOVÁ, Alena. *Přehled dějin psychologie*. s. 21

¹⁷ PLHÁKOVÁ, Alena. *Přehled dějin psychologie*. s. 22

¹⁸ HOMOLA, Miloslav. *Dějiny psychologie*. s. 31

3.1.7. Psychologie v 17. a 18. století

Filozofické myšlení v 17. a 18. stol. bylo stále výrazněji ovlivňováno prudce se rozvíjejícími přírodními vědami. Vědecký pohyb v 17. stol. byl empirický, opíral se spíše o pozorování, panoval systematický popis přírody, který vedl k jejímu systematickému výkladu za použití metody experimentu, matematické formulované zákony jsou jasné. To umožňovalo vytvářet systém vědeckých idejí. Psychologové s racionalistickou orientací rozvíjeli Descartovskou tradici. Psychiku považovali za vnitřní vybavenost, jež odpovídá na sensorické dojmy. Psychologické myšlení v tomto století vedlo k novému obrazu o lidské podstatě, jež měl základy ve třech předpokladech. „ 1. Člověk je živočichem, lišícím se od jiných živočichů tím, že člověk má racionální duši. 2. Lidská povaha je produktem zkušenosti. Z toho vyplývaly závěry pro psychologii, že můžeme pochopit jedince, rozumíme-li okolním silám, jež na něho působí. 3. Lidská přirozenost je v podstatě jednoduchá. Člověk se narodí se schopností vnímat, tvořit z počitků jednoduché představy, kombinovat je do komplexních představ, rozumu, který tvoří pravdivé ideje, hledáme příjemné a vyhýbáme se nepříjemnému“.¹⁹ Všechny tyto závěry byly výsledkem složitého rozporu mnoha názorů.

K hlavním psychologickým poznatkům 17. stol. patřilo vypracování teorie psychofyzického interakcionismu (tělo a duše jsou schopny spolupráce v lidském organizmu), doktrína psychologického empirismu. První zmíněná teorie o interakcionismu se váže k jednomu představiteli racionalismu, a to R. Descartovy. Descartovo řešení vztahu těla s duše se stalo předmětem diskusí pro další století. Stal se prvním, kdo pochopil tento problém jako striktní fyzicko-psychologický dualismus. Odvrátil pozornost od studia duše v abstraktním smyslu ke studiu psychiky a psychických operací. Tvrdil že: „Duše může být pouze předmětem spekulací, ale psychika a psychické operace mohou být předmětem pozorování. Duše má jako podstatný znak uvědomování, odlišuje se od všeho ostatního svou schopností myslet, být si vědoma sebe sama“.²⁰

---

¹⁹ HOMOLA, Miloslav. *Dějiny psychologie*. s. 34

²⁰ HOMOLA, Miloslav. *Dějiny psychologie*. s. 35

Nová myšlenka ohledně spojení těla a duše, vedla k výsledkům, že psychika je spojena s tělem a že tělo je plnoprávným partnerem duše. Dalším významným přínosem pro psychologii byla Descartova analýza emocí. Chápal emoce na základě mechanických jevů v pohybech mozku, krvi, orgánech, i když byly popisovány jako intelektuální funkce. Děлил emoce podle spojitostí na předmět. Vztahují se buď k světu vnějšmu, nebo ke stavům těla nebo duši samé. Rozdělil následujících šest základních citů: podiv, láska, nenávisť, radost, zármutek, žádost. Všechny ostatní citové stavy je možno odvodit od těchto. Druhým představitelem racionalistického směru je B. Spinoza. Ten si pod pojmem emoce představuje modifikaci těla, jimiž se akce těla zvyšují, zmenšují, usnadňují nebo tlumí spolu s ideami těchto změn. Redukuje počet základních emocí na tři: radost, smutek a žádost. Na city aplikuje asociační zákony: milujeme nebo nenávidíme něco, protože to bylo spojeno s radostí nebo smutkem.

Na této teorii citů založil Spinoza svou morálku: „*každý člověk chce zachovat, udržet a povznést svůj život na podkladě pudu sebezáchovy*“.²¹ Ten se stává snahou po zdokonalení (libost, nelibost), vzniká při přechodu k větší nebo menší dokonalosti. Dalším racionalistou byl G.W. Leibniz. Ve svých filozofických názorech se vrátil k učení o vrozených idejích. Kritizoval empirismus a známý výrok Johna Locka o tom, že v intelektu není nic, co by předtím nebylo ve smyslech. Reagoval na toto: „*až na intelekt sám*“.²² Ústředním pojmem Leibnitzovy filozofie je monáda. Monáda je jakousi duševní jednotkou. G. Bruno, který tento pojem zavedl, popisuje monádu jako „*označení nejmenších jednotek, z nichž se skládá substance. Bud' jsou monady fyzické nebo psychické*“.²³ Svět se skládá z monád, které jsou oduševněné, třebaže v různém stupni. Nejnižší monády mají nevědomě představy, zatímco vyšší monády, jako je lidská duše, mají vědomí. „*Duše je aktivní sama sebou*“²⁴ říká Leibnitz. Každá lidská monada je světem, který má své vjemy, představy a myšlenky – subjektivní idealismus. Shoda mezi tělesnými a duševními jevy je dána paralelností oddělených monád.

Určité potíže z Leibnitzových názorů na idealismus, můžeme najít v tom, že nám dává pouze obsah našeho nitra a existenci ostatních nechává na víře v boha, že nám dal

---

²¹ HOMOLA, Miloslav. *Dějiny psychologie*. s. 37

²² PLHÁKOVÁ, Alena. *Přehled dějin psychologie*. s. 24

²³ HOMOLA, Miloslav. *Dějiny psychologie*. s. 37

²⁴ PLHÁKOVÁ, Alena. *Přehled dějin psychologie*. s. 24

správné představy. Výše jsem se zmínila o Johnu Lockovi, ten spadá do období empirismu. Jádro tohoto filozofického směru bylo v Anglii. Britský empirismus je potomkem idejí Aristotela, který jako první vyjádřil myšlenku, že co nebylo dříve ve smyslech nemůže být nic v mysli a jako první měl také představu o tabula rasa (nepopsaná deska) při narození. Za zakladatele britského empirismu je označován Thomas Hobbes, i ten předpokládá, že mysl obsahuje pouze ideje vzaté ze zkušenosti a nic vrozeného. Pro psychologii má význam jeho dílo Leviathan, vydané v roce 1651. Chce sestavit model jedince a společnosti podle přírodních věd. Těla jsou jednotky pohybu hmoty v prostoru a čase. Vnímání je vnitřní tělesný pohyb. Pro Hobbese byla základem lidského myšlení řeč. Myšlení je duševním hovorem, asociací představ řízenou přáním. Thomas Hobbes byl determinista, vědu považoval za znalost následků a závislostí jedněch faktů na druhých. Humanizaci člověka považoval za produkt sociálních vlivů. Ve speciálních psychologických problémech určil rozdíl mezi kontaktními a distančními receptory, ujasnil pojem fantazie a rozlišil ji na produktivní a reproduktivní. První zformuloval pojem emocionálního výrazu jako znaku emoce, projevujícího se pohyby těla. Přispěl k formování psychologie. Stejně tak přispěl psychologii i John Locke. Ve svém díle Esej o lidském rozumu předložil teorii lidského poznávání. Již sem ji částečně zmínila když jsem hovořila o Hobbesovy. Locke vidí jako „bránu duševního života smysly, a tudíž v intelektu nemůže být nic, co nebylo dříve ve smyslech“.²⁵ Lockův výrok, že mysl je po narození bílý list papíru nemyslí doslovně. Uznává prenatální zkušenosti, jeho pojem tabula rasa se vztahuje k počátkům idejí a ne k počátkům psychiky. Podle něj, žádné vrozen ideje neexistují. Ideje, tedy psychické obsahy, vznikají na základě dvou typů zkušenosti (empirie). Prvním z nich je vnímání vnějších předmětů smysly. Prvotními vlastnostmi u předmětů vnímáme velikost, počet, poloha a tvar a registrujeme je takové, jaké jsou, zatímco u vlastností sekundárních jako jsou vůně, chuť, barva ty registrujeme až v naší mysli působením vnějších podnětů. Druhým typem zkušenosti je vnímání vnitřních dějů v mysli. To zahrnuje vzpomínání, srovnávání a chtění. Empirie je podle Locka zdrojem jednoduchých idejí. Složené ideje, k nimž patří obecné pojmy, vytváří rozum kombinováním jednoduchých idejí.

---

²⁵ PLHÁKOVÁ, Alena. *Přehled dějin psychologie*. s. 25

Zajímavým dalším představitelem empirismu je George Berkeley. Ve svých 25 letech vydal své stěžejní dílo Pojednání o základech lidského poznání. Popírá Lockovo dělení vlastností předmětů na primární a sekundární, předpokládá, že vše, co vnímáme či poznáváme, je nám dáno jen jako fenomén vědomí. Podle Berkeleyho „být je totéž co být vnímán“. Z empirismu se vydělil asocianismus, který vysvětloval psychické dění především na základě asociací mezi psychickými obsahy. Za zakladatele jsou považováni dva angličtí myslitelé, a to David Hartley a David Hume. Hartley uznával jediný asociční princip, a to dotyk. Zatímco Hume dělil duševní obsahy na impresie a ideje. Impresie jsou bezprostředním výsledkem smyslové zkušenosti, zatímco ideje jsou otisky impresí. Impresie a ideje se mohou sdružovat na základě asocičních principů, kterými jsou podobnost, dotyk v čase a prostoru a princip kauzality. Lidskému vědomí jsou přístupné pouze impresie a ideje.

Asocianismus byl vlivným myšlenkovým proudem i v 18. a 19. stol. Ve století 18. se také projevoval další směr a to osvícenství. Osvícenská filozofie vychází ze zásady, že všichni lidé jsou si rovni a že osobní svoboda každého jednotlivce stojí v popředí. Zásadním pojmem se stává rozum s ním spojený příchod nové éry. Jeho představitelé věřili ve „světlo rozumu“, které stavěli proti „náboženské pověře“. Osvícenci hlásali přirozené právo člověka na svobodný život, svobodu myšlení a vyznání. Mezi osvícence řadíme např. Voltaira pravým jménem Francois Marie Arouet. Byl ostrým kritikem křesťanství, církevních i společenských zlořádů a fanatismu všeho druhu. Domníval se, že existuje kosmická síla, která řídí svět a která může, ale nemusí mít mravní kvality. Jeho pohled na lidskou historii byl pesimistický až skeptický. Pochyboval o smyslu lidské existence.

Vrcholným dílem francouzského osvícenství je Encyklopedie věd, umění a řemesel. Jean-Jacques Rousseau, byl také představitel osvícenství. Byl radikálním kritikem soudobé společnosti. Vadilo mu, že při vývoji společnosti bylo prvním neštěstím vznik vlastnictví. Společnost to tak rozdělilo na bohaté a chudé. Rousseau byl přesvědčen, že člověk vychází z rukou přírody jako dobrý. Příčinou zkaženosti je společnost. V knize Emil čili o výchově, popisuje svou vizi na výchovu chlapce. Za základní podmínku pro výchovu zdravého chlapce, nezkaženého společností, pokládá

venkovské prostředí. Jeho přínos psychologii je spíše ve světle genetické, dětské psychologie. Dětství považuje za přirozený jev, důležitý sám o sobě.

3.1.8. Přelom psychologie v 18. a 19. století

Období na konci 18. a na začátku 19. stol. bylo velmi důležité pro vývoj psychologie. Těžiště vývoje psychologie se přenáší do Německa, kde Immanuel Kant (1724-1804) svým pojetím zkušenosti oživuje zdůrazňování vrozených idejí. Podle jeho názoru je třeba odlišit poznání *a priori*, které je částečně nebo zcela nezávislé na zkušenosti, od poznání *a posteriori*, v něm je hlavní role obsazená empirií. Pokud by tedy smyslová data měla vést k určitému poznání, měl by k nim člověk přistupovat nejen na základě času a prostoru, ale také na způsobu myšlení a vnímání. V oblasti etiky Kant předpokládal, že morálka není člověku dána jako nějaká přirozená či snad původní snaha. Jeho nejobecnějším etickým zákonem byl tzv. *kategorický imperativ*. Kant ve svém spise *Anthropologie* tvrdí, že „psychologie nemůže být vědou, protože učí něčemu, co není přístupné matematické formulaci“.²⁶ Ač se zdá, že Kant neměl k psychologii žádný vztah, ovlivnil svou filozofií zakladatele vědecké psychologie.

Dalším filozofem, který se nějak proslavil svými psychologickými názory je Johann Friedrich Herbart (1776-1841). I ten zastával názor, že by se psychologie měla opírat o matematiku. Úkolem psychologie je podle Herbarta zkoumání duševních zákonů podle přísně kauzálních principů po vzoru přírodovědy. On sám žádná psychologická měření neprováděl, ale jeho názory ovlivnily zavádění přírodovědeckých metod do psychologie. Naopak u Arthura Schopenhaura najdeme podstatu člověka v něčem jiném. Vyvracel omyl všech filozofů, že podstatou člověka je myšlení, vědomí či rozum. Tvrdí, že vědomí je pouze povrchem lidské duše, a proto názory a myšlenky vznikají v působení nevědomé vůle k životu. Vůli vidí Schopenhauer i za ději v neživé přírodě. V té živé se podle něj může vůle projevit jako zcela nezávislá na rozumu. Jako to ukazuje na příkladu lásky, kdy tvrdí, že láska je jen iluze. Arthur Schopenhauer je považován za nejvýznamnějšího myšlenkového předchůdce psychoanalýzy. Jeho hlavním dílem je *Svět jako vůle a představa*. Posledním představitelem německé klasické filozofie, kterého jsem vybrala, je Friedrich Nietzsche (1844-1900). Stejně jako Schopenhauer, odmítl

---

²⁶ HOMOLA, Miloslav. *Dějiny psychologie*. s. 50

filozofii rozumu a předpokládal podstatu života ve vůli k moci. Svou dobu označoval Nietzsche jako nihilistickou, z důvodu neexistence absolutní pravdy. Všechna etická měřítka jsou podle něj pochybná, a náboženství už nelze brát vážně, řekl: „Bůh je mrtev“. Tento výrokem vyjádřil, že se člověk snaží popírat existenci Boha proto, aby se osvobodil od myšlenky že je na něm závislý. Pokud by to člověk dokázal, pak povede jeho cesta k „nadčlověku“, novému a vyššímu druhu člověka.

3.2. Vznik a vnitřní diferenciacie psychologie

3.2.2. Zakladatelé psychologie

Ve druhé polovině 19. století se vytvářela fyziologická psychologie, ze které se později vyvinula převážně empiricky a experimentální psychologie. Fyziologickou psychologií byla nazývána proto, že zkoumala duševní jevy hlavně v jejich závislosti na jevech fyziologických i na fyziologických metodách. Svou pozornost obracela psychologie především k oblastem, kde je závislost duševních pochodů na pochodech fyziologických zvláště zřejmá. Bohatých výsledků docílila u počitků, vnímání, paměti, nebo představování. Díky vymezení vlastního předmětu zkoumání i vlastními metodami, se tato psychologie stala samostatnou vědeckou disciplínou. V různých zemích se zakládaly psychologické laboratoře, vznikaly psychologické časopisy a psychologie se stále více přednášela na univerzitách. O tento vznik nových přínosů do psychologie, se především postaral Wilhelm Wundt (1832-1920). Autor díla *Základy fyziologické psychologie*. Tímto dílem v roce 1874 položil základy pro psychologii, jako samostatnou vědu. Založil v Lipsku laboratoř pro experimentální psychologii, která pomáhala ostatním významným psychologům. Kromě metod experimentální fyziologie „*používal jako hlavní výzkumnou metodu introspekci, prováděnou školenými pracovníky za jasně vymezených podmínek*“.²⁷ Zkoumaným osobám byly předloženy přesně definované otázky týkající se momentálních prožitků a pocitů. Ve svém předmětu studia psychologie považoval za hlavní pilíře bezprostřední zkušenost a vědomí. Základními prvky vědomí

---

²⁷ PLHÁKOVÁ, Alena. *Přehled dějin psychologie*. s. 39

jsou počítky a pocity. „*Počítky se sdružují ve vjemy, u pocitů Wundt rozlišil tři kvality: libost-nelibost, napětí-uvolnění, vzrušení-uklidnění*“.²⁸ Jeho idea psychologie spočívá v nezávislé vědě.

Teorie, se kterými Wundt přišel, nešly dokázat, ale ani odmítnout. Francis Galton (1822-1911) byl dalším vývojářem ve studii psychologie. Přinesl nové téma a to studium individuálních rozdílů, zejména rozdílů ve schopnostech. Své nové poznatky, výsledky výzkumu, publikoval v díle *Dědičný génius*. Domníval se, že inteligence je dědičná, stejně jako že se z generace na generaci přenáší i typ nadání. Vytvořil specifické testy pro měření schopností, které byly vytvořeny na základě předpokladu, že inteligenci je možné zjišťovat na základě měření sensorických schopností jedince. Studoval dědičnost, a hlásal že mentální rysy se dědí stejně jako fyzické, výjimečnost se prý udržuje v rodinách. Jeho chybou při výzkumu evidentně bylo, že významnost postavení posuzoval podle svých měřítek, a že při vyhodnocení závěrů ohledně zděděného mentálního rysu nehleděl na sociální a ekonomickou situaci daných lidí. Galton se také zabýval výzkumem imaginace. Výsledky výzkumu mu ukázaly, že nezáleží na převládajícím typu představ, protože mezi lidmi existují značné rozdíly ve schopnosti vytvářet představy.

Mezi další zakladatele vědecké psychologie řadíme jméno Hermann Ebbinghaus (1850-1909). Svým stylem práce a osobností upoutal pozornost na sebe. Jeho hlavním přínosem bylo zavedení objektivních metod a jejich preference před introspekci. Jeho stěžejním dílem je monografie *Paměť*, v níž popsal výsledky zkoumání své vlastní paměti. Po dobu pěti let trávil Ebbinghaus čas tím, že se snažil vyčlenit vzpomínky spojené s nějakou asociací. Zkoumal myšlenky pak každé zvlášť, až přišel na systém bezesmyslných hlásek, kterým mohl srovnávat různá individua. Na základě jeho zkoumání přišel na určitě věci „*pamatování se zvyšuje přeučením, časově rozptýlené učení je efektivnější než učení soustředěné v jednom časovém úseku*“.²⁹ Hermann Ebbinghaus studoval efektivitu různých strategií při učení, a prokázal, že je možné užívat statistiku při studiu lidského chování. Tato doba vzniku psychologie jako oboru vědeckého, přinesla mnoho nových poznatků, pro další vývoj psychologie. Vznikaly

---

²⁸ PLHÁKOVÁ, Alena. *Přehled dějin psychologie*. s. 39

²⁹ HOMOLA, Miloslav. *Dějiny psychologie*. s. 50

nové logické analýzy, ze studií vnímání se staly studia experimentální, výzkumy se staly inspirativními pro ostatní psychology.

3.2.3. Psychologické školy

Psychologické školy na přelomu 19. a 20.století vznikla celá řada myšlenkových proudů a psychologických škol, z nichž některé už zanikly, zatímco jiné se staly předchůdkyněmi hlavních psychologických směrů 20.stol. Zjednodušeně můžeme říci, že tyto školy se dají rozdělit na empirické nebo experimentální a na směry ovlivněné myšlenkami významných filozofů. Strukturalismus. Strukturalismus je psychologický směr bezprostředně navazující na dílo Wilhema Wundta. Ten podnikl „*první pokus uvést materiál z pozorování do systému formální teorie*“.³⁰

Mezi hlavní hlediska strukturalismu patří psychické elementy. Hlavním úkolem psychologie je analyzovat elementy, určit druh a způsob spojení mezi nimi, a nalézt zákonitosti. Filozofickým předpokladem strukturalismu je paralelismus – tělo a psychika jsou si v podstatě podobné, až na různé následky událostí. Pozornost se upínala směrem ke studiu sensorických procesů a představ, paměť a myšlení šly tentokrát stranou, a více se studovaly emoce. Hlavním představitelem strukturalismu v USA byl anglický psycholog Edward Bradford Titchener (1867-1927). Titchener definoval mysl jakou souhrn duševních dějů během celého života jedince a vědomí jako souhrn duševních procesů, které probíhají v mysli v momentálním okamžiku. Rozlišil tři základní mentální elementy: počítky, představy a pocity. Historický význam strukturalismu, přispěl ke zformování psychologie jako exaktní disciplíny. Tomuto směru bylo vytčeno, že důležité problémy byly odloženy stranou, příliš zúžil oblast vědecky přístupného, čímž bránil dalšímu pokroku. Tato psychologie nesloužila praktické oblasti. Funkcionalismus. Psychologický směr, který byl v opozici vůči Titcherovu strukturalismu. Američtí psychologové začali studovat funkce vědomí, zvláště v procesu adaptace vůči sociálnímu prostředí. Funkcionalismus preferuje funkčnost, závislost, vztahy mezi předpoklady a následky. V protikladu ke strukturalismu, studuje psychiku, jak funguje nebo jak je užívána v přizpůsobivosti organismu na jeho prostředí. Funkcionalisté neměli v úmyslu

založit nové učení, chtěli zbavit psychologii některých strukturalistických pojetí. Prvním představitelem byl John Dewey (1859-1952). Dewey jako pragmatický filozof studoval význam praktické činnosti. Podle jeho názoru je praktická činnost ze své vlastní podstaty nejistá a zahrnuje změnu. Myšlení je pro něj bytostně jazyková záležitost. Myšlenky zprostředkované jazykem mají svou základní hodnotu ve vztahu k přizpůsobení se okolnímu světu. Funkcionalismus svým praktickým zaměřením podnítil vznik řady aplikovaných psychologických oborů, především psychologické diagnostiky, klinické i průmyslové psychologie. Průkopníky praktického využívání psychologických poznatků se stali např. Granville Stanley Hall nebo James McKeen Cattell.

Francouzská psychologie. Rozvíjela se především ve spojení s psychiatrií a neurologií. Její představitelé byli především lékaři. Théodule Ribot (1839-1916) byl prvním psychologem, který užil psychopatologii pro výklad obecných principů chování. Abnormální chování považoval za projev dezintegrace normální integrované osobnosti. Napsal významnou monografii o citech a pozornosti. Také studoval tvůrčí činnost umělců a vědců, kterou rozdělil do čtyř fází – postavení problému, inkubace, iluminace a ověření. Jean Martin Charcot (1825-1893). Francouzský psychiatr, který v letech 1885-1886 byl 19 týdnů na stáži u Freuda. Zabýval se především problematikou konverzních hysterických symptomů, které léčil hypnózou. Hypnózu chápal jako onemocnění mozku, nikoliv tak že je hysterie předstíraná a že jí trpí jen ženy. Pierre Janet (1859-1947). Zabýval se neurózami, především traumatickými vzpomínkami, které chápal jako vzpomínky na události, jež se nepodařilo psychice vytlačit či zpracovat. Odsunutí psychických obsahů z vědomí do povědomí nazýval disociací vědomí. Mezi psychologické školy ovlivněné filozofií řadíme např. psychologii duchovnědnou. Ve druhé polovině 19.stol. se formuje psychologie jako samostatná věda, ale zároveň se rozvíjí spor o její přírodovědeckou či duchovní podstatu. Wilhem Dilthey (1833-1911) se stavil proti přírodovědeckému pojetí psychologie. Vyjádřil rozdíl přírodovědeckého a spirituálního pojetí psychologie známou větou „*Přírodní jevy vysvětlujeme, zatímco duševní jevy chápeme*“.³¹ Úlohu psychologie Dilthey vidí ve smysluplných souvislostech života. Duchovnědná psychologie by měla studovat souvislosti mezi osobností a kulturou.

---

³⁰ HOMOLA, Miloslav. *Dějiny psychologie*. s. 75

³¹ PLHÁKOVÁ, Alena. *Přehled dějin psychologie*. s. 47

Psychologie aktu. Jejím zakladatelem je Franz Brentano (1838-1917). Podle jeho názoru by psychologie neměla studovat obsahy vědomí, nýbrž jeho aktivitu. Duševní činnost skládá z mentálních aktů, tedy z psychických jevů, popsanych jako aktivitou a záměrem. Rozlišil tři druhy aktů: ideační (imaginace), posuzování (např. odmítnutí nebo potvrzení něčeho), láska a nenávisť.

Další psychologickou školou představuje období, kdy vznikla fenomenologie. Její představitelé vesměs navazují na myšlenky Franze Brentana. Carl Stumpf (1848-1936) se domníval, že předmětem studia psychologie by měly být duševní jevy zjištěné fenomenologickou metodou. Odmítal Wundtovo dělení psychické zkušenosti na elementy, které podle něj nutně vede ke vzniku zkreslení a artefaktů. Edmund Husserl (1859-1938) zakladatel filozofické fenomenologie. Dle něj je třeba se na počátku filozofování vzdát přirozeného postoje, který spočívá v předpokladu existence vnější reality. Důležité je vyřadit víru v existenci světa, dát vnější svět do „závorky“. Předmětem studia filozofie by podle Husserla měly být fenomény čistého vědomí (představy, myšlenky, hodnocení), bez zjišťování jejich původu, smyslu či vztahu k realitě. Od psychologie se Husserl distancoval, ale přestak výrazně ovlivnil její další vývoj.

3.3. Hlavní směry psychologie 20. století

Na přelomu 19. a 20.stol. se začaly utvářet psychologické směry, které čerpaly z filozofického a psychologického dění v této době. Každý z nich definuje předmět jejího studia poněkud odlišným způsobem. Směry vytvářejí vlastní teorie a pojmový aparát. Jejich budování poznatků se nachází teprve na počátku. Mezi tyto směry patří např. Behaviorismus, Gestaltismus, Psychodynamická (hlubinná) psychologie, Fenomenologická psychologie, Transpersonální psychologie, Kognitivní psychologie. Má práce se týká směru psychodynamické (hlubinné) psychologie, který bude podrobněji rozebrán v pozdější části práce, ve spojitosti s Alfredem Adlerem. Nyní se budu zabírat těmito směry: Behaviorismus, Fenomenologie a Transpersonální psychologie.

3.3.2. Behaviorismus

Zakladatelem Behaviorismu byl Watson. V roce 1913 vydal článek Psychologie z hlediska behavioristy, v němž zformuloval základní teoretická východiska nového směru. Odmítl pojmy, jakou jsou vědomí, duševní stav či vůle. Za základ myšlení považoval subvokální řeč, tj. nepatrné řečové pohyby hlasivek. Základními jednotkami chování jsou podle Watsona reflexy nebo spojení podnět-reakce, a to vrozené nebo podmíněné. Člověk je po narození vybaven určitým počtem základních reflexů, ve všem ostatním je utvářen prostředím. Podle Watsona je „*osobnost souborem složitých návyků*“.³² Behaviorismus čerpá ze zdrojů funkcionalismu, který požadoval studium chování, zavedení objektivnějších metod, a pozornost vědomí i introspekce. Objevovала se i jiná východiska, jakou byla např. ruská objektivní psychologie. Sečenov jako první zdůraznil, že reflex je základním elementem chování a Pavlov toto aplikoval ve svém principu podmíněných reflexních odpovědí. Východiskem byla i zvířecí psychologie, která se utvořila z evoluční teorie a chtěla vyjádřit spojitost mezi psychikou zvířecí a lidskou. Behaviorismus můžeme vnímat dvěma způsoby. A to kladným nebo záporným. Na jedné straně pozitivně objektivní psychologie, věda zabývající se objektivně pozorovatelnými fakty, chováním. Jednotkami chování jsou spojení stimulu (S) a reakce (R). Ze stránky negativní, se kouká na behaviorismus jako na vědu, která odmítá všechny mentalistické pojmy a termíny (obraz, mysl, vědomí).

3.3.3. Fenomenologická psychologie

Fenomenologická psychologie je filozoficky a humanisticky orientovaný směr psychologie 20. stol., který se zabývá problematikou lidského bytí a jeho smyslu, otázkami lidského svědomí, zodpovědnosti, osamělosti a intimity. Jde jí o pochopení lidské existence tváří tvář nevyhnutelné smrti. Zamýšlí se také nad vlivem technického rozvoje a válek na člověka 20. stol. Oproti jiným psychologickým směrům zdůrazňuje

---

³² PLHÁKOVÁ, Alena. *Přehled dějin psychologie*. s. 52

specificky lidské vlastnosti a motivy, kterými se člověk liší od zvířat. Fenomenologická psychologie je nedeterministická, tj. uvažuje o člověku jako o bytosti, která má možnost svobodné volby. Fenomenologie nedává taková omezení pro popis vědomí. Mohlo se použít jakékoliv terminologie, aby se zjistilo, co se vidí, slyší nebo cítí. Tento směr chce být zachycením čistých faktů, jak jsou dány bezprostřední zkušeností. Fenomenologická psychologie je směrem psychologie, který popisuje psychické danosti podle jejich vnitřních a vnějších aspektů, čistě v pojmech jejich bezprostředního zakoušení.

Hlavním úkolem je pohled do prožitkového světa individuálních subjektů empirickým zkoumáním. Fenomenologové odmítají současnou psychologii, protože řeč věci je přenášeno na psychiku a ani formalizace ani kvantifikace nepomáhají k pochopení. Kolem roku 1900 se proto různí psychologové pokoušejí o nalezení skutečné psychologické řeči. Filozofickými východisky tohoto směru byli především zejména díla Kierkegaarda, Husserla a Heideggera. Evropský a americký proud se značně liší. Evropský směr, ke kterému patří daseinanalýza neboli existenciální analýza, se zaměřuje především na hranice, úzkost, nebo na smysl života. Americký směr, reprezentovaný humanistickou filosofií se zabývá lidským potenciálem, vrcholnými zážitky a mezilidskými setkáními. Daseinanalýza. Jejimi hlavními představiteli jsou Ludwig Binswanger a Medard Boss. Binswanger byl ovlivněn Freudem se kterým se stýkal. Zprvu se pokoušel převádět zážitky svých pacientů do jazyka psychoanalýzy, postupem času se snažil zkušenostem svých pacientů porozumět jejich jazykem. Domníval se, že krize, o nichž pacienti mluví, jsou jejich křížovatkami, na kterých se musí rozhodnout, co dál. Jeho víra v právo na svobodné rozhodování došla tak daleko, že i akceptoval sebevraždu jedné ze svých pacientek. Binswanger i Boss měli stejný zájem. Šlo jim o fenomenologickou analýzu prožívání. Psychické poruše je třeba rozumět z hlediska jedince, do jehož prožívání se pokoušeli proniknout cítěním.

Humanistická psychologie. Směr, který staví na předpokladu, že člověk je schopen svobodné volby, cílevědomého, účelného a tvořivého jednání. Základním konceptem humanistické psychologie je pojem seberealizace či sebeaktualizace, který Abraham Maslow (1908-1970) definuje jako snahu každého člověka o maximální využití svých lidských schopností a možností. V 50. letech vydal Maslow knihu Motivace a osobnost, v níž uvedl svou hierarchii potřeb, která ho proslavila po celém světě. Jeho

přínosem byly popisy těchto vlastností: „*odstup a potřeba soukromí, nezávislost na kultuře, smysl pro humor bez nepřátelství, originalita nebo tvořivost*“.³³ Rollo May (1909-1994) se domnívá, že velkým nebezpečím dneška je to, že se psychoterapeuti stanou agenty kultury, jejichž úkolem bude lidi této kultuře přizpůsobovat. Domnívá se, že psychoterapeut by měl být také filozofem, ale v žádném případě by neměl pacientovi vnucovat svou filozofii.

Dalším terapeutickým přístupem byla logoterapie. Frankl takto pojmenoval východiska z existenciální frustrace. Logos zde znamená především smysl nebo význam. Poukázal na to, že „*jedinec může objevit smysl v životě třemi způsoby: a) vykonáním činu, b) prožitím hodnoty, c) utrpením*“³⁴. Podle Frankla v sobě každá prospěšná činnost obsahuje skrytý smysl. Prospěšné jsou především takové aktivity, při kterých člověk přesahuje hranice svého já a jedná s ohledem na druhé. Logoterapie hovoří o tragické triádě – utrpení, vině a smrti – jako o něčem, co je příležitostí pro nejhlubší lidský rozvoj.

3.3.4. Transpersonální psychologie

Transpersonální psychologie je směr, který volně navazuje na vývoj humanistické psychologie. Vznikl v USA koncem 60.let, a to v souvislosti s objevováním neobvyklých zkušeností, které byly označovány jako mystické, spirituální či transpersonální. Pojem transpersonální zavedl do psychologie italský Roberto Assagioli (1888-1974). Podle něho by se vědecké zkoumání lidských bytostí mělo zabývat nejen pudovými impulzy, ale také tvořivostí, vůlí, radostí a moudrostí. V 60. letech v USA se široce experimentovalo s psychoaktivními látkami, především s LSD. Hnutí, které za tímto testováním stálo, se nazývalo psychedelické hnutí. Mezi ně patří jméno Timothy Leary (1920-1996). Ten začal testovat drogy na počátku 60. let, se souhlasem Harvardské univerzity. Když začalo hnutí nabírat velkých rozměrů, Leary byl donucen z Harvardu odejít. V dalších letech se zabýval vlivem interakce mezi člověkem a počítačem na lidskou psychiku a možnostmi prodloužení lidské existence.

---

³³ PLHÁKOVÁ, Alena. *Přehled dějin psychologie*. s. 78

³⁴ PLHÁKOVÁ, Alena. *Přehled dějin psychologie*. s. 80

Ralph Metzner naopak usiluje o dosažení harmonie mezi přírodou a člověkem. Předmětem studia transpersonální psychologie jsou zážitky rozšířeného či zesíleného vědomí, které vystupuje v různých formách mystických zkušeností, zážitků transcendence, jako vystupňované vnímání. Významným představitelem je Stanislav Grof (1931-), zdůrazňuje, že „*transpersonální zážitky provází pocit člověka, že se jeho vědomí rozšířilo za hranice vlastního ega a překročilo omezení časem a prostorem*“.³⁵ Mnozí lidé popisují živé epizody ze svého embryonálního či fetálního života. Někdy časový prostor posunut ještě dál, a člověk znovuprožívá příběhy svých předků, nebo se ztotožňuje s různými zvířaty ve vývojovém rodokmenu. Při překročení prostorových hranic ega se člověk dokáže ztotožnit s vědomím jiné osoby, skupiny osob, celého lidstva či s vesmírnou inteligencí.

Odpovědí na otázku, odkud pocházejí transpersonální zážitky jsou dvě teorie. Endogenní teorie, předpokládá, že transpersonální zážitky vznikají na základě aktivace vnitřních vrstev nevědomí. Exogenní teorie, naopak předpokládá, že zážitky vznikají z vnější reality, které si za běžných okolností neuvědomuje. Stanislav Grof také vytvořil specifickou metodu k navozování stavů rozšířeného vědomí, tzv. holotropní dýchání. V průběhu holotropního dýchání vzniká řada transpersonálních zážitků a mnohdy dochází k mohutné psychofyzické abreakci. Účastníci seance se rozdělí do dvojic, z nichž jeden dýchá a druhý ho kontroluje. V Čechách praktikuje holotropní dýchání např. pražský psycholog Michal Vančura.

---

³⁵ PLHÁKOVÁ, Alena. *Přehled dějin psychologie*. s. 82

4. PSYCHOLOGIE OSOBNOSTI

4.1. Utváření osobnosti

V historických vědách má pojem osobnosti obvykle hodnotící význam. Myslí se tím, nějak vynikající nebo něčím výrazný jedinec. V psychologii má pojem osobnost jiný význam. Dá se říci, že je to přímo nepozorovatelný fenomén, jímž se něco popisuje nebo vysvětluje. Jde o fakt, z empirie logicky vyvozeného, že na tutéž situaci různí lidé reagují různě, což znamená, že jejich reakce nevyvolává jen situace sama. Nýbrž *„interindividuálně odlišný vztah k situaci, tedy nějaké odlišné vnitřní uspořádání, rozdílné individuální dispozice“*.³⁶ Duševní život člověka tvoří jednotně fungující celek, což nám objasňuje vztahy mezi psychickými procesy (motivace, emoce, kognice).

Duševní život je tedy určitým způsobem organizován. Osobností se ale nerodíme, musíme se jít stát. Utváření osobnosti se děje už v raném dětství, kdy se vyvíjí *„specificky lidská norma organizace“*³⁷ a fungování psychiky. Ve stejném období vzniká sociální já, z něhož se utváří sebepojetí. Z vědomí já vzniká pojetí vlastního ega, které není už jen zážitkovou strukturou, ale organizačním a dynamickým činitelem. V psychologickém smyslu mají tedy všichni lidé svou osobnost, jejich duševní život je organizován specificky lidským způsobem, a když vykazují interindividuální odlišnosti v jeho vlastnostech a projevech, uplatňují se v něm určité obecné zákonitosti.

Tyto zákonitosti zkoumá právě psychologie osobnosti, objasňuje, jak funguje lidský duševní život jako celek. V utváření osobnosti se uplatňuje interakce vrozených biologických činitelů a zkušenosti, které získává jedinec v rámci určitého sociálního a kulturního prostředí. S přibývajícím věkem narůstá vliv osobních zkušeností. Tento vliv se nazývá učení a probíhá především od raného věku jako tzv. socializace. V utváření osobnosti hrají důležitou roli individuální rozdíly, které se projevují v procesu sociálního učení. Jedinec vykazuje od narození vývoj od jednoduchých adaptačních mechanismů ke komplexním programům jednání, tj. vývoj od vrozených mechanismů chování k jeho volnému řízení. Osobnost lze charakterizovat prostřednictvím *„základních dimenzí, resp. faktorů, které budou určovat obecnější tendence k určitému způsobu chování a*

---

³⁶ NAKONEČNÝ, Milan. *Základy psychologie*. s. 498

³⁷ NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. s. 39

prožívání“.³⁸ V těchto dimenzích jsou zahrnuty různé dílčí vlastnosti. Vlastnosti jsou produktem učení a konstitučních vlivů. Z hlediska stability a obecnějšího významu lze rozlišit trvalejší osobnostní vlastnosti a aktuální stavy, které jsou přechodné.

Trvalejší vlastnosti osobnosti, můžeme rozdělit podle vzniku. Vznikají jako důsledek úporného opakování (hygienické návyky). Vlivem odměň a trestů. Vlivem ztotožnění se se vzory. Lidé mají tendenci napodobovat chování jiných osob, když pozorují, že toto chování vedlo k získání odměny, po níž sami touží, a naopak vyhybat se takovému chování, u něhož pozorují, že se vedlo k trestu. Osobnost je tedy v podstatě produktem učení, tj. vlivu zkušeností získaných v rámci konkrétních životních vzpomínek. Vhodným zakončením podkapitoly „utváření osobnosti“ bude vyjmenování různých definic psychologie osobnosti. „*Osobnost lze definovat jako relativně stabilní systém, komplex vzájemně propojených somatických a psychických funkcí, který determinuje prožívání, uvažování a chování jedince, a z toho vyplývající jeho vztah s prostředím*“.³⁹ Definice G.W. Allporta zní: „*Osobnost je dynamické uspořádání oněch psychologických systémů v individu, které určují jeho jedinečná přizpůsobení okolí*“.⁴⁰ Definice J. P. Guilforda zní: „*Osobnost individua je jeho jedinečný vzorec rysů*“.⁴¹

4.2. Struktura osobnosti

Termín struktura vyjadřuje obecně stavbu nebo složení něčeho. V psychologii tento pojem vyjadřuje vnitřní uspořádání osobnosti, tj. skladbu jejích prvků, dispozic, které jsou chápány jako elementy funkcí různých kategorií (výkonu, motivace, hodnocení). Struktura poukazuje na určitý trvalejší stav, na relativně stálé uspořádání, ale současně i na chování tohoto uspořádaného celku. Existují různé strukturní modely osobnosti, např. psychoanalytický, faktorově analytický. Prky struktury osobnosti, chápané jako dispozice různých druhů, představují psychické vlastnosti osobnosti, které tvoří různé třídy podle svých funkcí (schopnosti, temperament) a které se mohou sdružovat v určité syndromy či typy osobnosti.

---

³⁸ VÁGNEROVÁ, Marie. *Základy psychologie*. s. 215

³⁹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Základy psychologie*. s. 215

⁴⁰ NAKONEČNÝ, Milan. *Základy psychologie*. s. 498

⁴¹ NAKONEČNÝ, Milan. *Základy psychologie*. s. 498

Existují dvě třídy psychologických charakteristik. První je charakteristika psychických procesů. Druhá je charakteristika psychických vlastností osobnosti. Stejně tak existuje dvoje pojetí rysů osobnosti. První jsou rysy, které vyjadřují relativně konzistentní způsoby chování. Druhé pojetí se týká rysů, vyjadřujících relativně konzistentní dispozice k určitým způsobům chování. V obou těchto pojetích je podstatný rozdíl. V prvním případě to jsou na základě abstrakce a zobecnění vyjadřované charakteristiky vnějších projevů osobnosti, v případě druhém to jsou vnitřní proměnné, resp. vnitřní dispozice.

Do struktury osobnosti řadíme Temperament. Už od narození se projevuje vzrušivost, jako vlastnost lidského duševního života. Temperament se spojuje s vlastnostmi stavby a činnosti nervové soustavy nebo se způsobem, jakým probíhají akce jedince. V tomto druhém pojetí je temperament spojován s emocionalitou, a je chápán jako styl činnosti vůbec. V souvislosti s biochemickými základy temperamentu je však nutno rozlišit dva důležité pojmy. Genotyp a fenotyp. Genotyp vyjadřuje vrozenou psychofyzickou konstituci člověka. Fenotyp vyjadřuje již zkušeností modifikovaný trvalejší stav vzrušivosti jedince nebo jeho stav vůbec. Utvářejí se i trvalejší stavy emočního ladění (nálady) v interakci vrozených dispozic. Existují klasické typy temperamentu. Mezi nejznámější bych řadila Hippokratovu typologii, a to rozdělení na sangvinika, melancholika, cholera, flegmatika. Kretsmarova konstituční typologie rozlišuje tři druhy. Prvním je typ piknický (nevysoké postavy, se sklonem k nahromadění tuku). Druhým je typ astenický (útlý, štíhlý, s malou hlavou a dlouhými končetinami). Třetím typem je typ atletický (silná kostra, dobře vyvinuté svalstvo). I další lékaři, psychiatři definovali tyto typologie podle svého. Např. Guilford ukazuje, jak se temperamentní dispozice projevují obecně a dále v oblasti emočního reagování.

Za zvláštní dimenzi temperamentu lze pokládat emocionalitu. Emocionalita je chápána jako citlivost vůči situacím, které vzbuzují emoce. S intenzitou a kontrolou emocionálních reakcí souvisí primární faktory emotionality, které jsou podle Guilforda: emocionální stabilita, osvobození se od deprese, osvobození se od nervozity. U faktorů sekundárních, můžeme říci, že nejsou na sobě závislé (úzkost, emocionální labilita). Emocionalita jako trvalejší vlastnost osobnosti určuje především dynamiku prožívání emocí, tj. citlivost, hloubku prožívání, jeho délku v čase a doznívání, stálost. „*Základní*

*charakteristikou všech živých bytostí od nejjednodušších až po člověka, je jejich zaměřenost na dosahování pozitivních, životní pozici zlepšujících situací“.*⁴²

4.3. Dynamika osobnosti

Termín dynamika, odvozený z řeckého slova, které znamená sílu, je původně z oboru fyzikálních věd zabývající se pohybem a silami, jež jej vyvolávají. V psychologii znamená pojem dynamiky osobnosti přenesený význam, vyjadřuje téma „sil“, které hýbou osobností, tj. určují její chování. Proto bývá spojován buď ke konceptu motivace, nebo temperamentu. Zaměřování chování na určitý cíl je funkcí motivů, a motivy lze chápat jako základní funkční prvky dynamiky osobnosti.

Důležité je, rozlišit motivy a motivace. Motiv – strukturní element, dispozice. Motivace – proces. Vnitřní dynamika osobnosti ustavuje socializaci biogenních potřeb (potřeba pohybu). Dynamika, na důkaz empirie, se uskutečňuje v rámci, který je označován „*dynamické ekvilibrium*“.⁴³ Jde o udržování a obnovení rovnováhy redukcí rozporu. Kromě ekvilibria existuje ještě princip slasti a jeho dvě tendence. První je, přiblížit se žádoucím objektům a mít z kontaktů s nimi příjemné pocity. Za druhé, vyhnout se nežádoucím účinkům a nemít nepříjemné pocity. Tyto dvě tendence, související s principem rovnováhy, mají biologický smysl a kontrolují biologickou účelnost chování živých bytostí. Zakladatelem dynamického přístupu k psychologii je nepochybně S. Freud. Pokusil se o systematickou identifikaci činitelů osobnostní dynamiky a jejich principů. Užší pojetí dynamiky představuje termín dynamické faktory osobnosti. Mají popsat rozdíly v oblasti motivace, zájmů, postojů či konfliktů. Psychologický vztah člověka k životu má dva základní aspekty: cíle a prostředky k jejich dosahování.

---

⁴² NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. s. 91

⁴³ NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. s. 194

5. ŽIVOTOPIS ALFREDA ADLERA

Alfred Adler se narodil jako druhorozený syn maďarského židovského obchodníka ve Vídni dne 7. února 1878. I když byl Adler rodem Žid, srdcem byl rodilý Vídeňan. Nikdy neupozorňoval na svůj židovský původ, po své třicítce konvertoval k protestantství. Tuto víru pokládal za kulturně vyspělejší a otevřenější než judaismus. Své dětství líčí jako nešťastné a nelehké kvůli rodinným událostem, jež ho potkali. „*V dětství se cítil ve velké nevýhodě oproti jeho vrstevníkům, když trpěl křivicí a musel být obvázáán obvazy, zatímco jiní se bavili*“. ⁴⁴Další tragédie nastala se smrtí jeho mladšího bratra, který zemřel vedle něj v posteli. Sám málem přišel o život při autohavárii, a to ne jednou. Oporu našel mezi dětmi ze sousedství, které pocházely z různých kulturních vrstev a Alfreda mezi sebe přijaly.

Školní práce ho příliš nezajímala a nějakou dobu byly jeho studijní předpoklady nejasné. Na střední škole byl slabý v matematice, jeho učitel doporučil vzít ho ze školy a dát ho vyučit ševcem. Adler se vzchopil a vytrvalostí a tvrdou prací se stal nejlepším matematikem třídy. Po dokončení střední školy vstoupil na Vídeňskou univerzitu, aby se stal lékařem. Lékařský titul obdržel roku 1905. „*Při studiu medicíny vedl bohatý politický život, na schůzích a studiu politické filozofie našel i budoucí ženu, ruskou studentku Raisu Epsteinovou*“. ⁴⁵ Ve své praxi se zprvu orientoval na sociální medicínu. Ta obsahovala socialistický pohled, což znamená vztah mezi nemocemi určitého povolání a ekonomickou situací.

Alfred Adler několik let spolupracoval se Sigmundem Freudem. Stal se jedním z jeho prvních žáků ze čtyř. Od roku 1902 působil v kroužku Feuda, ale roku 1911 s 9 dalšími členy tento kroužek opustil kvůli ostatním členům kteří na Adlera měli jiný názor a založil svou vlastní společnost. Společnost individuální psychologie. Jeho zájem se soustředil na prohloubení teorie neurózy. Adler se nikdy nepovažoval za Freudova „učedníka“. „*Roku 1935 emigruje do New Yorku, kde začal působit na univerzitě a spolupracovat s řadou škol kde šířil myšlenky individuální psychologie*“. ⁴⁶ Osudným se mu stalo přednáškové turné po Skotsku. Alfred Adler zemřel dne 28. května roku 1937.

---

⁴⁴ ADLER, Alfred. Porozumění životu. s. 151

⁴⁵ NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. s. 42

⁴⁶ MIKŠÍK, Oldřich. *Psychologické teorie osobnosti*. s. 35

Společně s Carlem Gustavem Jungem a Sigmundem Freudem bývá Adler označován za jednoho ze tří otců psychologie. Jung i Adler byli paradoxně největšími oblíbenci Freuda, ačkoliv se oba posléze názorově i osobně s Freudem rozešli a založili svoje vlastní psychologické školy. Adler bývá také označován spíše za muže praxe než teorie. Nebyl tak dobrým spisovatelem jako jeho kolegové, řada jeho knih vznikla na základě spisů z přednášek, které pořídili jiní. To je případ jednoho z děl Alfredovy práce s názvem Porozumění životu vydané poprvé roku 1927 pod titulem *The Science of Living*.

6. TEORIE ALFREDA ADLERA

Alfred Adler je představitelem psychodynamické (hlubinné) psychologie. Do této psychologie řadíme ty psychologické směry, které jdou pod povrchem vědomí a pokoušejí se analyzovat předvědomé a nevědomé aktivity psychického života. Patří sem psychoanalýza Freuda, analytická psychologie Junga, individuální psychologie Adlera a neopsychoanalýza. V klasické psychoanalýze dochází velmi záhy k její výrazné diferenciaci. V rámci výchozí filozofie se uvažuje nad úrovní nebo nad pudovými zdroji životní energie. Jsou hledány koncepce osobnosti, které by osobnost postihovaly, a vysvětlovali adekvátněji. Na toto téma se Adler neshodl s Freudem, a tak založil vlastní odvětví „Společnost individuální psychologie“.

Individuální psychologie se snaží vnímat život individua jako celek a považuje každou reakci, každý čin a impulz za projev toho, jaký postoj má daný jedinec k životu. Tato věda nutně musí být praktická a pragmatická, neboť pomocí poznání lze měnit a opravovat lidské postoje. Individuální psychologie tudíž nejen předpovídá, co se stane, ale podobně jako prorok Jonáš též předpovídá, co by se stát mohlo, ve snaze tomu předejít. Vědní obor individuální psychologie vznikl na základě úsilí porozumět tvůrčí životní síle - tajemné síle projevující se v touze vyvíjet se, o něco usilovat a něčeho dosáhnout a kompenzovat neúspěchy v jedné oblasti úspěchem jinde. Tato síla je nazývána teleologická, projevuje se usilováním o určitý cíl, při němž spolupracují veškeré fyzické a psychické faktory. Za absurdní se tedy považuje zkoumat tělesnou či duševní poruchu a nevztahovat ji přitom k jednotlivci jakožto celku.

Uvedu příklad, který uvedl Adler ve své knize Porozumění životu. „ *V kriminální psychologii často věnujeme více pozornosti zločinu než tomu, kdo ho spáchal. Podstatný je ovšem právě zločinec, a nikoli jeho zločin. Jakkoli důkladně bychom se zločinem zabývali, nikdy nepochopíme jeho podstatu, pokud jej nebudeme vnímat jako epizodu v životě konkrétního jedince*“.⁴⁷ Důležité je porozumět životnímu kontextu člověka, cíli, který řídí veškeré jeho konání a pohnutky. Jestliže mu porozumíme, budeme schopni porozumět i skrytému smyslu, který je obsažen v každém jeho jednotlivém skutku. Na základě zkoumání těchto skutků, vnímaných jako součásti jediného celku, získáme lepší

---

⁴⁷ ADLER, Alfred. *Porozumění životu*. s. 8

obraz o daném člověku. Klíčové myšlenky individuální psychologie lze shrnout do teze o neoddělitelnosti osobnosti od její sociální komunity a zdůraznění schopností lidí utvářet svůj vlastní osud, v úsilí o realizaci plnějšiho života překonat primitivní pudy a nekontrolované vlivy prostředí, zdokonalovat sebe sama a okolní svět pomocí sebe porozumění.

Adlerova teorie osobnosti má sloužit jako vodítko ke změně ve směru psychicky zdravějšího chování. Usiluje o pojetí teorie osobnosti založené na několika pojmech a principech.

6.1. Pocity méněcennosti

Pocity méněcennosti začínají v dětství. Dítě prožívá dlouhé období závislosti, ve kterém je zcela bezmocné a potřebuje k přežití umět se spolehnout na dospělé. Děti se silným pocitem méněcennosti se chtějí vyhnout větším dětem a hrají si jenom s mladšími nebo slabšími, které mohou ovládat. „*Jde o nenormální a patologický projev pocitu méněcennosti*“⁴⁸ a je důležité pochopit, že to není pocit méněcennosti samotný, nýbrž jeho stupeň a projevy. Tento prožitek vede k vývoji pocitu méněcennosti (podřazenosti) v porovnání se silnějšími jedinci, a zároveň je začátkem celoživotního boje o dosažení převahy (moci, nadřazenosti) nad prostředím nebo dokonalostí. Abnormálnímu pocitu méněcennosti se říká „komplex méněcennosti“. Je to přehnaný pocit slabosti a nedostatečnosti, jehož vážnost se mění v závislostech na okolnostech. Chyby bývají zjevnější ve stresové či obtížné situaci. Lidé, kteří se cítí na pochybách, většinou u váhavosti zůstanou a ničeho nedosáhnou. Úkolem psychologů je pacienty váhavosti odnaučit, a vysvětlit že jsou schopni čelit nesnázím a řešit životní problémy.

6.2. Usilování o nadřazenost

Z pocitu méněcennosti se jedinec snaží proměnit situaci nedostatku na situaci dostatku prostřednictvím usilování o nadřazenost. U komplexu méněcennosti se snažíme zjistit jeho počátek, kdežto u komplexu nadřazenosti nás více zajímá jeho vývoj. Usilování o nadřazenost nikdy nekončí. Je podstatné pro mysl i duši člověka. Život znamená dosahování určitého cíle nebo ideální podoby a tato snaha nás aktivuje. U líných dětí se nám nezdá, že by se jakýmkoliv směrem vyvíjely, ale přesto u nich objevíme touhu

---

⁴⁸ ADLER, Alfred. *Porozumění životu*. Praha: Aurora, 1999, s. 32. ISBN 80-85974-76-2

po nadřazenosti. Př. „Kdybych nebyl tak líný, mohl bych se stát prezidentem“. „*Komplex nadřazenosti obsahuje tendenci přehánět tělesné, intelektuální či sociální dovednosti*“⁴⁹.

Když se lidé předvádějí, dělají to jen proto, že se cítí méněcenní a nepřipadají si dost silní na to, aby mohli úspěšně konkurovat druhým. Nejsou dobře sociálně přizpůsobeni a nevědí, jak se vypořádat ze sociálních problémů života. Sociální přizpůsobivost je cílem individuální psychologie. Adler nerozlišuje mezi psychologií osobností a sociální psychologií. Usilování o nadřazenost může mít povahu zdravou nebo nezdravou. Zdravá podoba nadřazenosti je totožná s růstem a sebe uskutečňováním osobnosti. Podoba nezdravá se vyjadřuje agresivním chováním. Normální lidé komplex nemají, dokonce nemají ani pocit nadřazenosti. Mají ctižádost, ale chtějí výsledků docílit za předpokladu, že se jejich úsilí projevuje konstruktivně a že nepovede k falešným hodnotám, které jsou základní příčinou duševní nemoci.

6.3. Životní styl

Ústřední teorií Adlerovy individuální psychologie je životní styl. Ten zahrnuje znaky, rysy a způsoby chování, vyjadřující pokusy o kompenzaci, kterých člověk užívá k překonání pocitů méněcennosti a k usilování o nadřazenost. Životního stylu u lidí si všimneme za jisté situace a naším úkolem je zjistit jejich vztah k daným podmínkám, vzhledem k tomu, že s každou obměnou prostředí se mění psychika. Životní styl je pro osobu, která ho utváří, unikátním. Lidi nelze dělit na typy, protože každý člověk má jedinečný životní styl. Stejně jako soudu. Každý případ je jedinečný, ale nelze jej srovnávat. Stejně tak je to u lidí, nenajdeme dva jedince, kteří by byli zcela identičtí. Adler sice určil typy jednotlivců, ale jen jako teoretickou pomůcku k určování podobností jedinců. Prvním z nich je typ panovačný. Jsou to lidé asertivní, agresivní a aktivní s malým sociálním podvědomím.

Dalším je typ zjištný. Lidé, jejichž postoje životního stylu ve vztahu k vnějšímu světu jsou vypočítavé, chtějí, aby většinu jejich potřeb uspokojovali druzí. Hlavní zájem je získat co možná nejvíce od druhých. Třetím typem jsou lidé vyhýbavý. Nemají přiměřený cit pospolitosti ani aktivitu k řešení svých vlastních problémů. Obava z chyb je

---

⁴⁹ MIKŠÍK, Oldřich. *Psychologické teorie osobnosti*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1999, s. 38. ISBN 382-103-99

silnější než touha po úspěchu. Jejich cílem je stranit se všem problémům, aby zabránili chybám.

Typem posledním je typ sociálně užitečný. Spojuje vysoký stupeň sociálního zájmu s vysokou hladinou aktivity. Vyjadřují ryzí zájem o společenství s druhými lidmi. Pojímají tři hlavní úkoly (práci, lásku a přátelství) jako sociální problémy. Význam životnímu stylu udává konstrukt kreativního (tvůrčího) já. Adler pojímá tvůrčí já jako „*přirozený výsledek pozitivního, zdravého životního stylu*“. ⁵⁰ Všichni lidé mohou jedinečným způsobem utvářet své životy, a tím ovlivňovat své okolí.

6.4. Úvaha o konečném cíli života

Lze odlišit tři stadia Adlerova uvažování o konečném světě: a) Lidskému chování vládne usilování být agresivní. b) Být mocný. c) Být nadřazený, mít převahu. Úsilí o převahu je základním zákonem lidského života, něco, bez čeho by byl lidský život nemyslitelný. Tento zákon je vrozený a nejsme od něj nikdy osvobozeni, protože je život sám. Pojem „styl života“ je nejvýraznějším rysem jeho dynamické teorie. „*Identifikuje unikátní modus adaptace osobnosti k životu zahrnující autokreativní cíle osobnosti i prostředky jejich dosažení*“. ⁵¹ Vše co děláme, je utvářeno a řízeno naším jedinečným cílem života. Výše zmíněné nevyhnutelné úkoly – práce, láska, přátelství – stojí vždy ve vzájemném vztahu. Jejich řešení závisí na našem životním stylu, kdy řešení jednoho pomáhá i řešení ostatních. Cílevědomost viděl Adler v chování jedinců, a jejich poznatcích o jedinečném cíli, který si sami zvolili.

6.5. Vzpomínky z dětství

Vzpomínky z dětství jsou snad nejdůležitějším prostředkem pro pochopení životního stylu. Pokud se podíváme zpět pomocí dětských vzpomínek, jsme schopni odkrýt prototyp, jádro životního stylu, lépe než na základě metody. Každé slovo, každý čin nebo každý pocit, o kterém se z minulosti od pacienta dozvíme je součástí usilování o konkrétní cíl dokonalosti. Je dobré zkoumat vědomé i nevědomé vzpomínky, oboje jsou stejně významné pro náš klíč k jejich osobnosti. Někteří lidé tvrdí, že si pamatují věci z doby, kdy jim byl sotva rok. Taková to věc je dosti nepravděpodobná, a ve skutečnosti

---

⁵⁰ DRAPELA, Victor. *Přehled teorií osobnosti*. Praha: Portál, 1998, s. 47. ISBN 80-7178-251-3

⁵¹ MIKŠÍK, Oldřich. *Psychologické teorie osobnosti*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1999, s. 39. ISBN 382-103-99

jde nejspíše o fantazie. Ač jsou vzpomínky skutečné či nikoliv, vždy budou součástí pacientovy osobnosti.

Jedním z nejvýznamnějších typů dětských vzpomínek je smrt někoho blízkého. Když vidí děti někoho umírat, má to velký vliv na jejich psychiku. To má za následky zasvěcení jejich života otázce smrti, a boji proti ní. Leckdy se může stát, že z takového dítěte vyrostе lékař či farmaceut. Druhým typem, který by mohl nastat, by byl, že by dítě místo dráhy lékaře zvolilo profesi hrobníka, a to z toho důvodu, že by chtěl být ten, který pohřbívá a ne tím koho pohřbívají. Existují ovšem děti, které byly narozené jako nechtěné či nenáviděné. Jejich vzpomínky se mohou soustředit na to, že jsou napomínány, nenáviděny či kritizovány. Vzpomínky jsou stopy toho, co se v životě člověka událo a jak probíhal jeho vývoj. Poukazují ke směřování za určitým cílem a k překážkám, které bude nutné překonat.

6.6. Úloha pořadí narození u sourozenců

Adler pokládal pořadí narození sourozenců v rodině za ukazatel jejich budoucích postojů a vzorců chování. Typické znaky osobnosti nejstarších, prostředních a nejmladších dětí jsou podle tohoto pojetí dány jejich rodinnou konstelací. U prvorozeného dítěte, zpočátku jedináčka vzniká potěšení ze značné moci. Domnívá se, že on bude vždycky tím mocným. Psychologie dalších dětí v rodině je určena tím, že se nenarodily jako první. Druhé dítě se naskytne úplně v jiné situaci. Není zvyklé být středem pozornosti, před sebou má někoho kdo udává tempo. Nepokládá autoritu za posvátnou, ale je přesvědčeno, že by měla měnit své nositele. Druhé dítě bude také více vynikat ve společenském životě a ve vztahu ke svým bližním. Nejmladší dítě (třetí dítě) se nachází ve výhodné pozici. Vždy zůstanou těmi nejmladšími, po nich už žádní sourozenci nepřišli, tudíž je nikdo nemůže vystrnadit. Tyto děti se rozvíjejí nejlépe. V mnoha věcech bude podobné druhému dítěti, ale vždy bude mít zcela odlišnou cestu, než zbytek rodiny. Jestliže půjde o rodinu s vědeckým založením, nejmladší se možná stane básníkem. Je totiž jednodušší vynikat v jiné oblasti než mít silnou konkurenci na stejném pracovním poli. Rovněž to může být známkou určité zbabělosti, neboť kdyby měly dostatek odvahy, konkurenci by se postavily. Předpovědi vlastností, které Alfred

Adler podal, jsou jen určitými předpoklady a nelze říci, že by šlo o zaručená fakta. Pozice v rodině mezi sourozenci, mohou být i odlišné.

6.7. Snový život

Individuální psychologie chápe vědomí a nevědomí jako jednotný celek. Mezi prvky vědomí patří vzpomínky, postoje a tělesné pohyby, které jsou vykládány z hlediska osobnosti jako celku. Stejně vyložené hledisko, použijeme na nevědomí či polovědomý život – snový život. Náš bdělý život je určován cílem dokonalosti, i sny závisí na našich individuálních cílech. Sen je vždy součástí životního stylu, ve kterém se projevuje prototyp člověka. Pokud dobře porozumíte lidem, pak můžete poměrně dobře odhadnout, jaké budou mít sny. Pro představu spojení mezi prototypem a snem uvedu příklady. U pacientky, jejímž cílem je unikát před řešením životních problémů, můžeme předpokládat, že se jí budou zdát sny o pádu do hlubin. Pro ni má tento sen funkci varování, ať nechodí dál, že bude poražena. Takto vyjadřovala svůj pohled na vlastní budoucnost – pádem. Opakem může být pro příklad studentka, která se dobře učí, je cílevědomá, a má odvalu. Před zkouškou se jí bude zdát sen o tom, že stoupá na vysokou horu a je uchválena pohledem z vrcholku – poté se vzbudí. Ukazuje to, na její směřování v životě a vidíme, jak se v něm odráží cíl něčeho dosáhnout. Pokud někdo řekne psychologovy, že on si své sny nepamatuje, psycholog odpoví, ať si je vymyslí. Lidská představivost nemůže vytvořit nic, co by nebylo v souladu se životním stylem daného člověka. Aby fantazie vyjadřovala něčí životní styl, nemusí přesně odrážet jeho skutečné činy. Sen existuje proto, aby vyvolal určitý pocit, náladu nebo emoci, a jeho záhady není možné plně objasnit. Pokud bychom sen spojily s bdělým životem, ztratil by svou záhadnost.

Sny byly často považovány za předpovědi událostí, které nastanou, což je pravda jen z polu. Sny spojují problémy, s nimiž se dotyčný potýká, s cílem kterého si přeje dosáhnout. Proto se leckdy sny splní. Snící si představuje a nacvičuje svoji roli, čím se připravuje na to, aby se uskutečnila. Otázkou je, proč většina lidí nerozumí svým snům. Vysvětlení je třeba hledat v tom, že lidé zpravidla nerozumějí ani svému bdělému životu. Analýza snů je složitější a méně jasná než analýza bdělého chování. I proto se mnozí obracejí na šarlatány. Pro výklad snů *„neexistuje žádný konkrétní vzorec, který by vysvětloval všechny sny, kromě obecných zásad, které se týkají jednoty duševního života*

a zvláštní citové povahy snového života“⁵². Skutečnost, že sny jsou emocionálně opojné, nám dávají možnost, jak snům zabránit. Pokud lidé rozumí svým snům, uvědomují si, co s nimi dělají emoce ve snech, přestanou mít sny. Sny pro ně ztratí význam. Stejně tak to měl Adler, kterému se přestaly zdát sny, kvůli tomu, že nechtěl klamat sám sebe. Takže pokud někteří lidé nemají sny, je možné že se nechtějí nechat oklamat. Chtějí se soustředit na činy a logiku i se potýkat s problémy. Mnoho lidí si představuje, že je spánek opakem bdění a blízky smrti. Tento pohled je mylný, spánek je stupněm bdělosti. Dokazuje nám to např. matka, která spí. Žádný hlasitý zvuk by jí neprobudil, ale sebemenší hláska jejího dítěte, by ji probrala. I ve spánku zájem či strach o dítě neusíná. Proč ve spánku nepadáme z postele? Je to proto, že i ve spánku si uvědomujeme jistých omezení.

6.8. Sexualita

Sexualita začíná již v dětství. Když se děti začnou sexuálně projevovat, rodiče by měli najít způsob jak odvést pozornost jinam. Často se ovšem stává, že to vezmou rodiče za špatný konec. Pokud je vývoj narušen, nebo dítě zastává chybné postoje, může se u něj rozvinout silný zájem o pohlavní orgány. Jestliže však rodiče začnou včas, je možné dítě vychovat správně. Obecně platí, že některé sexuální projevy jsou v dětství zcela normální a neměly by nás znepokojovat. Je tudíž dobré zaujmout stanovisko přihlížejícího, abychom se ujistili, že se sexuální projevy nevyvíjejí nezdravým způsobem. Sexuální vývoj některých lidí, lze vysvětlit za pomoci předpokladů individuální psychologie. Někteří se vyvíjí tak výrazně, že vzniká komplex nadřazenosti, čímž se objevuje u jedince přehánění, které nasvědčuje přílišnému zdůrazňování sexuality. Takový lidé mohou mít větší sexuální potenci. Mnoho lékařů tvrdí, že vývoj sexuality je základem vývoje rozumu, ducha i těla. Adler na to má jiný názor, a to že celý vývoj sexuality naopak závisí na osobnosti – na životním stylu a prototypu.

Adlerova vytvořená teorie osobnosti zakládá spíše na teoretických konstruktech, než na empiricky ověřených a testovatelných skutečnostech. K psychologii osobnosti přistupuje tak, že má vyvíjet teoretické koncepce, jež budou praktické a užitečné pro ty, kdo usilují porozumět sobě samým i svým životním okolnostem. Jeho význam pro rozvoj

---

⁵² ADLER, Alfred. *Porozumění životu*. Praha: Aurora, 1999, s.88. ISBN 80-85974-76-2

psychologie osobnosti spatřuje hlavně v tom, že důrazem vědomí a na úlohu racionálních procesů stimuloval ego-psychology, svou teorií sociálních sil ve vývoji osobnosti podněcoval humanistickou organizaci orientovanou na psychologii osobnosti a že svým důrazem na sociální kritérium udržení a rozvíjení duševního zdraví podněcoval nové trendy v psychoterapii. Díky těmto důvodům mu bývá přisuzovaná role předchůdce soudobé humanistické a fenomenologické psychologie.

7. PŘEHLED TEORIÍ OSOBNOSTÍ

Pro rozbor teorií osobností jsem si vybrala teorie, které jsou nějakým způsobem spojené s teorií Alfreda Adlera, nebo jsou naopak v protikladu k jeho tezí a principům. Na základě výzkumu teorie osobnosti od Alfreda Adlera, jsem si pro bližší rozbor ostatních teoretiků, psychologů či psychiatrů vybrala tyto autory: Sigmund Freud, Carl Gustav Jung, Erich Fromm, Raymond B. Cattell, Kurt Lewin, Victor E. Frankl.

7.1. Sigmund Freud (1856-1939)

7.1.2. Fyziologický determinismus

Podle něj je jedinec poháněn mocnými fyziologickými silami, které mají rozhodující vliv na lidský život. Těmito silami myslí Freud determinanty chování a vývoje osobnosti. Aby osobnost dokázala uchovávat rovnováhu vůči stále působícímu tlaku pudů a konfliktních motivů, které se uplatňují současně, musí být spíše reaktivní než aktivní.

7.1.3. Sexuální povaha duševní energie

Vytvořil svůj vlastní pojem Libido pro psychickou energii, která oživuje všechny funkce. Libido je představitelem pudu života, konkrétně pudu sexuálního, který se vybíjí v pohlavním životě. Pud života je zaměřený na tělesné potřeby (hlad, žízeň, sexuální uspokojení) a slouží k přežití jedince či druhu.

7.1.4. Nevědomí

Freudův pohled na osobnost lze přirovnat ke stromu. Na jeho vrcholku se nachází vědomí. Je to část osobnosti, kterou si jedinec plně uvědomuje. Pod jeho korunou nalezneme předvědomí. To obsahuje myšlenky, rozhodnutí, zážitky nebo konflikty, které si člověk uvědomoval, ale poté je zapomněl. Bez větších obtíží si je ale může vybavit. Spodní vrstva, v našem případě kořeny stromu pod zemí, představuje nevědomí. Je to bludiště představ, zkreslených obrazů skutečnosti a přání, která jsou mimo oblast uvědomování jedince. Přesto má nevědomí silný motivační vliv na funkci osobnosti a na chování člověka.

7.1.5. Pudy

Pudy jsou vnitřními silami, které určují osobnost. Dostávají se do rozporu s vnějšími podmínkami existence, možnostmi uspokojení. Učení o pudech je základem

výkladu dynamiky osobnosti. Pramení z tělesných potřeb, jsou zacíleny na jejich uspokojení. Jejich psychiku lze rozdělit na emocionální (v podobě afektů, strachu či agresivního chování), kognitivní (v podobě představ, strašné postavy otce), pudový cíl (jednání přinášející blaho), objekt (např. mateřský prs). „*Pudy představují somatické požadavky kladené na mentální život. Mentální život jedince bychom měli vnímat jako psychickou oblast jedince*“.⁵³ Rozlišuje dvě skupiny pudů. Pud života - Ros, který je zaměřený na tělesné potřeby. Pud smrti - Thanatos, ten je zaměřený na „*návrat organismu do anorganického stavu a vedoucí k masochismu či ničení*“.⁵⁴ Freud uvažuje o možnosti, že se Éros změní v Thanatos, když se sexuální láska změní na sexuální agresivitu a milenec se stává sexuálním vrahem.

7.1.6. Vývoj osobnosti

Vývoj osobnosti vyjádřil v pěti dynamických stádiích. Prvním je stadium orální. Nově narozené dítě spojuje slast s příjmem potravy. Zahrnuje to sání a polykání. Když dítěti začnou růst zuby, zážitky se stávají méně uspokojivými, protože jeho dutina ústní se stává zdrojem bolesti. Druhým je anální stadium. Dítě přesouvá svou pozornost na anální oblast, kde zakouší slast z uvolňování napětí v konečníku prostřednictvím spontánního vyprazdňování střev. Dítě musí ovládnout své vyprazdňování a snášet tlak v anální oblasti. Třetím stadiem je stadium falické. V tomto stadiu dítě zaměřuje svou pozornost na genitální oblast, zkoumá vlastní pohlavní orgány a pěstuje sexuální fantazie. Vzniká zde Oidipův konflikt (u chlapců) a Elektřin konflikt (u dívek). Čtvrtým stadiem je období latence. Vyznačuje se zdánlivým spánkem sexuálních impulsů. Freud nazval obdob latence „*zastavením a ústupem v sexuálním vývoji*“.⁵⁵ Posledním stadiem je genitální stadium. Začíná v pubertě, kdy působení libida propuká s novou silou. Jedinec je zaměřen heterosexuálně a postupně dosahuje pravých erotických vztahů a genitálních projevů. Je to závěrečné stadium, které je vstupem do dospělosti.

---

⁵³ DRAPELA, Victor. *Přehled teorií osobnosti*. Praha: Portál, 1998, s. 24. ISBN 80-7178-251-3

⁵⁴ MIKŠÍK, Oldřich. *Psychologické teorie osobnosti*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1999, s. 33. ISBN 382-103-99

⁵⁵ DRAPELA, Victor. *Přehled teorií osobnosti*. Praha: Portál, 1998, s. 26. ISBN 80-7178-251-3

7.1.7. Struktura osobnosti

Strukturu osobnosti vyložil Freud ve třech subsystémech, které v osobnosti existují pospolu, ale jsou mezi sebou v neustálém boji. Pudové procesy, které směřují pouze k vlastnímu uspokojení, jsou nevědomé a neuvědomitelné, jsou označovány pojmem Id (Ono). Chápu se jako zdroj, od něhož se vyvíjejí a na jehož energii jsou závislé i dvě instance osobnosti. Ego a Superego. Ego se vyvíjí z energie Id, jako nástroj, který zprostředkovává skutečně uspokojování Id se zřetelem k realitě. Zajišťuje přežití člověka ve světě, tvorbu a naplňování plánů směřujících k dosahování těch cílů, které reálně umožňují uspokojení pudů. Superego, se utváří od útlého dětství, v důsledku zkušenosti dítěte s vnější kontrolou jeho slastí a trýzní. Uvedené tři složky se řídí různými hledisky. Nároky na Id a Superego mají své protikladné zdroje a navzájem jsou v rozporu. Úlohou Ega je nalézt kompromisní řešení jejich požadavků, které by bylo vyhovující z hlediska zachování duševní rovnováhy.

7.1.8. Obranné mechanismy

Obranné mechanismy slouží k tomu, aby se ego chránilo před myšlenkami či přáními, která vyvolávají úzkost. Tyto mechanismy působí na nevědomé úrovni. Existují čtyři obranné mechanismy. Prvním je vytěsnění. Vytěsnění je iracionálním útekem od nepřijatelných myšlenek a přání většinou sexuální povahy. Druhým je sublimace. Ta je procesem převedení libida od sexuálního uspokojení od činnosti, které si společnost cení. Zvláště v oblasti vědy a umění. Tento proces je účinný, z důvodu vyhýbání se srážce s libidem, na místo toho je sexuální energie užívána k tvůrčím účelům. Posledním mechanismem je regrese a fixace. Pokud se zaměříme na regresi patřící do análního stadia, pak by regrese znamenala, že člověk ve stresu bude ve svém každodenním životě projevovat sklon zanedbávat hygienické potřeby. Zatímco je regrese dočasná, fixace je poměrně dlouhodobá.

7.2. Carl Gustav Jung (1875-1961)

7.2.2. Osobnost

Jung mnohé principy psychoanalýzy přijal, ale nepokládal sexuální pudy za hlavní činitele lidského chování. Pojímal osobnost, kterou nazýval psyché, jako samostatnou

soustavu. Každý člověk je podle něj schopen vyjádřit svou individualitu a jedinečnost ve vztahu vůči okolí. Pokládal ego spíše za aktivní, nežli reaktivní.

7.2.3. Pohled na minulost

Jung kladl důraz na minulost. N rozdíl od psychoanalýzy, která se zajímala o minulé zkušenosti člověka pouze od jeho fyzického narození, Jung rozšířil svou perspektivu minulosti dál. Zahrnoval do ní i živočišné a lidské historické předky. V Jungově systému jsou lidské bytosti motivovány i intrapsychickými silami a imaginacemi odvozenými z jejich podílu na historii jejich vývoje.

7.2.4. Struktura psyché

Strukturu osobnosti, tedy psyché Jung rozlišuje čtyřmi hlavními subsystemy – kolektivní nevědomí, osobní nevědomí, ego, vědomé já, bytostné já. Kolektivní nevědomí, v sobě obsahuje duševní život našich předků až k prvopočátkům. Tuto část nevědomí psyché zdělila. Kolektivní nevědomí obsahuje negativní i pozitivní zkušenosti lidských i zvířecích předků. Jung ho pokládá za zdroj moudrosti v lidském životě.

Formou existence kolektivního nevědomého jsou instinkty a archetypy. Jung archetypy vysvětluje jako ideje či vzpomínky, které predisponují lidi vnímat, prožívat a reagovat na jejich svět určitým způsobem. Lze je tedy pochopit, jako zděděnou tendencí odpovídat emotivně, kognitivně a behaviorálně na jednotlivé zážitky či dojmy. V kolektivním nevědomí může být bezpočet archetypů. Jung však věnuje pozornost hlavně těmto archetypům. Persona – veřejná tvář, kterou vykazujeme ve svých vztazích s jinými lidmi. Hraje významnou roli pro naše každodenní společenství s jinými lidmi. Stín – je temnou, zlou stránkou v naší psyché. Obsahuje naše sociálně neakceptované sexuální resp. agresivní impulsy a nemorální myšlenky či vášně. Animus a anima – reflektují vrozenou bisexuální povahu lidí. Anima reprezentuje feminní, pasivní stránku mužů, animus reprezentuje maskulinní, asertivní stránku žen. Self – vlastní neboli bytostné já. Je jádrem osobnosti, kolem něhož jsou organizovány a sjednoceny všechny jiné elementy. Vývoj self je konečným cílem lidského života. Jeho primárním symbolem je mandala (magický kruh). Bytostné já podporuje vyváženou syntézu vědomých a nevědomých procesů.

7.2.5. Vývoj osobnosti

Na rozdíl od Freudovy koncepce, vidí Jung vývoj osobnosti jako „dynamicky se rozvíjející proces pokračující po celý život osobnosti“. ⁵⁶ Za střed celého vývoje osobnosti považuje cíl získat a rozvinout „Já“. Konečným cílem by měla být realizace celého self, stát se svobodnou oddělenou a neodělitelnou bytostí. Individualizace se realizuje ve dvou základních etapách. Nejdříve v první polovině života – vytváří se pojetí „Já“, rozlišení čtyř hlavních funkcí (myšlení, cítění, vnímání, a intuice) i převládajícího druhu zaměření (extrovert, introvert). Ve druhé polovině života, jde o prohlubování sebe náhledu a znalostí lidí, uvědomění si základních rysů nevědomého a vytvoření vědomého vztahu k celkovému názoru na svět. Individuace (pojem Junga) se vyznačuje čtyřmi stupni souvisejícími s archetypy. Prvním je archetyp „stín“ – personifikace skrytých duševních vlastností. Druhý stupeň je anima, animus. Třetí je spjat s postavami „mana-osobnosti“ – personifikace principů, jež je třeba poznat. Posledním je stupeň individuace – stávání se sám sebou, sjednocení vědomí s nevědomím. Jung spojuje základní východiska psychoanalýzy s mystikou. Používal zdroje, jako jsou pohádky, mýty, astrologie. Proces rozvoje osobnosti definuje jako proces determinovaný zevnitř a zaměřený na odhalení zdrojů existujících od prvopočátku v nevědomí osobnosti.

7.3. Erich Fromm (1900-1980)

Fromm vnímal životy jedinců v celkové perspektivě společnosti. Byl kritický vůči nehumanizujícím vlivům moderní společnosti na člověka. Proti tomuto negativnímu vlivu se pokoušel zdůrazňovat důležitost uvědomění si sebe samého a svoje vnitřní hodnoty. Podstatným znakem lidské povahy je svoboda, mnozí lidé si jí nejsou ochotni užívat, a tak připravují cestu pro diktátorské systémy. Frommův sklon k marxismu je zřejmý z toho, že za hlavní problém moderní společnosti pokládal volbu mezi „robotismem“ a „humanistickým socialismem“. Pojem osobnosti, Fromm chápal jako celek zděděných a získaných duševních vlastností, které jsou pro jedince příznačné a činí každého jednotlivce jedinečným. Rozlišil dvě složky osobnosti – temperament a charakter.

Rozdíly v temperamentu nemají žádný etický význam, zatímco charakterové rozdíly představují vlastní problém etiky. Temperament je hlavním nástrojem osobnosti.

Je konstituční a trvalý. Oproti tomu charakter, se utváří hodnotovými volbami jedince, ovlivňovanými sociokulturním působením okolí. Charakter dělí Fromm na dva základní vzorce. Produktivní (spočívá v obdarování druhých prostřednictvím lásky a práce) a neproduktivní charakter (jedinec není schopen produkovat, a proto to musí to, co potřebuje, dostávat od druhých). Povaha obou vzorců je založena na dvou základních procesech, a to na socializaci, a asimilaci. Produktivní a neproduktivní zaměření jsou v každé lidské mysli vzájemně propojena. Fromm také počítá s pěti hlavními potřebami každé lidské bytosti. 1) potřeba vztaženosti, 2) potřeba transcendence, 3) potřeba zakořeněnosti, 4) potřeba identity, 5) potřeba orientačního rámce. Erich Fromm silně zdůrazňoval sociální determinanty osobnosti. Formalizoval teorii typů charakteru založenou na sociologické analýze, jak lidé ve společnosti aktivně utvářejí sociální proces a samu kulturu.

7.4. Raymond B. Cattel (1905-)

7.4.2. Rysy a faktory

Rys a faktor jsou dva důležité pojmy pro pochopení Cattelovy teorie. Součástí rysové a faktorové soustavy je povaha osobnosti, interpretace chování a individuální měření. Cattel jednotlivé rysy rozčlenil. Jedinečné rysy, jsou vlastnosti, které jsou odvozeny z takových způsobů chování, které se vyskytují s určitou mírou pravidelnosti a soudržnosti. Společné rysy, jsou vlastnosti, které lze uplatnit k popisu prvků chování, které se vyskytují u velkého množství lidí. Povrchové rysy, lze poznat pozorováním zjevného chování. Pramenné rysy, jsou zdroje či příčinami pozorovatelných vlastností chování. Konstituční rysy, se získávají dědičností. Prostředím utvářené rysy, jsou formovány vlivy prostředí. Schopnostní rysy, ukazují, nakolik člověk dokáže dosahovat zvolených cílů. Temperamentní rysy, obsahují např. senzitivitu, impulzivitu či spontaneitu. Dynamické rysy, to jsou motivační síly, které pobízejí organismus k činnosti. Pojmem faktor Cattel vysvětluje, že rysy lze dále dělit na rysové prvky, a

---

⁵⁶ MIKŠÍK, Oldřich. *Psychologické teorie osobnosti*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1999, s. 48. ISBN 382-

těmto rysovým prvkům říkáme faktory. Lze je definovat jako pramenné rysy s přiřazenou číselnou hodnotou, která vyjadřuje jejich vztah s jinými faktory.

7.4.3. Způsoby sběru dat

Cattel pro svůj výzkum hledal všechny myslitelné situace, na něž lidé reagují. Sbírkou, ve které tyto vzorce chování najdeme se jmenuje osobnostní sféra. K jejímu popisu použil tři zdroje. 1) Údaje o životě – záznam o chování jedince ve společenství (škola, soudní záznamy). Tyto informace nepodává zkoumaná osoba. 2) Dotazník – jedinci je předložen dotazník na sebeuposouzení. 3) Objektívni testy – vytvářejí se různé životní situace, v nichž se poté hodnotí chování jedince.

7.4.4. Prediktivní povaha osobnosti

Cattlem uváděná stručná definice pojetí osobnosti zní takto: „*Je to to, co předpovídá chování v dané situaci*“⁵⁷ Tato definice předpokládá dvě složky chování. První z nich jsou rysy jedince. Druhou složkou, jsou znaky situací – vlivy prostředí. Kterékoli současné chování jedince lze vyjádřit matematicky v pojmech znaků situací (s1, s2 atd.) a rysů (T1, T2 atd.). Např. odezva v chování = s1T1+s2T2+s3T3+... Cattel pokládá osobnost za vyvozenou z chování. Ačkoli mu jde především o rysy a faktory, jako o determinanty budoucího chování, nevyklučuje účinky vlivů prostředí. Sám ke své teorii prediktivní síly dodal, že i když bude mít sebelepší měřicí nástroje, jeho odpovědi budou omezené.

7.4.5. Dynamika osobnosti

O dynamických rysech, byla zmínka již u rozdělení rysů. Nyní Cattel rozděluje tyto dynamické rysy na konstituční dynamické rysy, které nazval ergy, a na dynamické rysy vztahu k prostředí, které označil jako sentimenty a postoje. Ergy odpovídají primárním potřebám nebo pudům jedince (sexualita, družnost, narcistická sexualita). Sentimenty jsou intrapersonální, mají těsný vztah k záležitostem, které se jedinci jeví jako důležité (manželství, náboženství, domov). Postoje jsou vnější projevy sentimentů a ergů. Tendence reagovat určitým způsobem, na určitou situaci.

103-99

⁵⁷ DRAPELA, Victor. *Přehled teorií osobnosti*. Praha: Portál, 1998, s. 86. ISBN 80-7178-251-3

7.4.6. Vývoj osobnosti

Vývoj osobnosti chápe jako výsledek učení a zrání, v důsledku vlivu prostředí. Dítě získává sentimenty ego a superego mezi druhým až pátým rokem života. V dospívání se objevuje období usilování o nezávislost a snaží se o integraci své osobnosti. V době zralosti se člověk stává vyrovnanějším, volí realistické plány cílů. Jeho pohled na stáří, nečistší zrovna optimismem. Když starému člověku ubývá sil, dochází v jeho životě k symbióze laskavosti a agresivity. Duševní nevyrovnanost a jiné problémy, připisuje Cattel stárnutí a s ním spojený úbytek zdraví u starých lid.

7.5. Kurt Lewin (1890-1947)

Lewinova teorie má topologickou povahu. Znamená to, že všechny jeho pojmy jsou vyjádřeny v prostorových výrazech. Vychází z toho, že topologie je založena na vztahu mezi částí a celkem. Lewin zdůrazňuje, že topologické pojmy jsou svou podstatou matematické. Například pojmy síly, vzdálenosti a směru lze nejlépe vyjádřit matematicky pomocí vzorců. Nevěřil, že by statistika mohla vysvětlit dynamiku osobnosti. Pomocí topologických dimenzí a znaků životního prostoru Lewin dokáže vysvětlit intrapersonální dynamiku a vzájemnou závislost osoby a okolí. Vývoj osobnosti vykládá jako proces diferenciací, což je pojem přejatý z tvarové psychologie. Diferenciací míní členění celostního jevu do částí. Životní prostor, jehož je součástí osoba, obsahuje psychologické skutečnosti určující přítomné chování osoby. Životní prostor je Lewinovým ústředním pojmem a představuje dimenze osobnosti.

V Lewinovo teorii najdeme definici psychologického okolí. Lze ji vymezit jako „*veškerou skutečnost dostupnou osobě v daném čase*“.⁵⁸ Současností Lewin myslí, že všechny psychologické pochody v životním prostoru probíhají v přítomnosti. Včetně minulých i budoucích zkušeností či plánů. Psychologické okolí také obsahuje oblasti, které mohou být trvalé nebo měnlivé. Každá oblast obsahuje nějakou psychologickou skutečnost, kterou může být kupříkladu osoba, předmět nebo myšlenka, která jakkoliv ovlivňuje chování osoby. Osobu Lewin považuje za diferenciovanou část životního prostoru. Hraniční pásmo osoby je tvořeno vjemově-pohybovou oblastí. Každý vstup z okolí přichází do vnitřní oblasti osoby skrze vjemově-pohybovou oblast, která jí

---

⁵⁸ DRAPELA, Victor. *Přehled teorií osobnosti*. Praha: Portál, 1998, s. 93. ISBN 80-7178-251-3

obklopuje. Krom hraničního pásma a vnitřní oblastí osoby, se dostává Lewin k jeho dynamice životního prostoru. Podle něj je životní prostor naplněn psychickou energií, která prostupuje jak osobou, tak okolím. Psychická energie se v tomto případě projevuje prostřednictvím tenzí v osobě a v okolí vektory. Dynamiku osobnosti lze vysvětlit jako „interakce vnitřních a vnějších činitelů jejího chování, jejímž výsledným fenoménem jsou motivy, psychické příčiny chování“.⁵⁹ Lewin popisuje vnitřní strukturu osobnosti tak, že má tendenci k rovnováze. Rovnováhu nám můžou narušit tenze. Pokud budeme mít nějaké přání či fyziologickou potřebu, rovnováha se naruší. Po uspokojení potřeb se tenze odstraní a obnovuje se rovnováha. Na začátku rozboru Lewinovy práce, jsem se zmínila o vývoji osobnosti. Lewinův vývoj osobnosti, spadající do teorie pole nabízí výklad osobnosti tím, že se uskutečňují procesy diferenciací a integrace. Tím jak jedinec vyžívá, člení se osoba i okolí do více oblastí. Diferenciací vede k rozrůstání bohatství zájmů a k rozšiřování zájmu člověka. Aby se zajistila jednota cílů a bylo umožněno sebeřízení osoby, musí nastoupit další proces, a to integrace. Je konečným krokem k plné zralosti.

---

⁵⁹ NAKONEČNÝ, Milan. *Základy psychologie*. 1. vyd. Praha: Akademie věd České republiky, 2004, s. 535. ISBN 80-200-0689-3

8. ZÁVĚR

Cílem mé bakalářské práce bylo, vymezit jednotlivé problémy struktury osobnosti, zmapovat jednotlivá hlediska psychologických teorií osobnosti a poté provést porovnání jednotlivých teorií s Alfredem Adlerem. Zvolila jsem si postup, který určí směrodatnost psychologie osobnosti.

V první řadě jsem se snažila o vývoj psychologie v dějinách, který tvoří představu o psychologii v dávné době. Období, které jsem si zvolila pro bližší rozbor se pohybuje od psychologických názorů ve staré Indii až po 19.stol. v Čechách, kdy se objevuje jméno Stanislava Grofa, který byl významným americkým psychiatrem, narozeným v České republice. V této kapitole jsem dále popsala vnitřní diferenciaci psychologie, v níž jsme vyjmenovala zakladatele psychologie a psychologické školy.

V další části jsem se zabývala vymezením pojmu struktura. Všechna získaná data k této kapitole jsem se snažila porovnávat na základě důležitosti. Vybrala jsem hlavní myšlenky osobnosti, do které jsem zařadila utváření osobnosti, strukturu osobnosti a její dynamiku.

V práci dále následuje kapitola, která je zaměřená na život a teorii Alfreda Adlera. Zjistila jsem, že tento lékař a psycholog to v životě neměl lehké. Utrpěl spousty životních ran, jeho osud v dětství nebyl lehký. V knihách o Alfredovy Adlerovy se dočteme, že nejspíš proto, že měl tak těžké dětství ohledně nemocí a smrti, se chtěl stát lékařem. Ve své praxi se zprvu orientoval na sociální medicínu. Ta obsahovala socialistický pohled, což znamená vztah mezi nemocemi určitého povolání a ekonomickou situací. Adler byl žákem Freuda, ale v roce 1911 tuto spolupráci ukončil a založil svůj vlastní kroužek Individuální psychologii osobnosti. Společně s Carlem Gustavem Jungem a Sigmundem Freudem bývá Adler označován za jednoho ze tří otců psychologie. Jeho teorie byla založená hlavně na těchto pojmech: méněcennost, nadřazenost, motivace, životní styl, konečný cíl, pořadí narození, snový život, sexualita. Jeho vytvořená teorie nebyla zakládána na empiricky ověřených zkušenostech, nýbrž na teoretických konstruktech.

Při výzkumu psychologických teorií, analýz jednotlivých autorů, jsem si pro konečné spektrum psychologů vybrala ty jména, která na stranu jednu sympatizují s teorií Alfreda Adlera, a na stranu druhou ty směry které mají odlišné způsoby, jak dosáhnout

determinantů psychologické osobnosti. V mé komparaci směrů jsem uvedla Junga, Freuda, Fromma, Cattela, Lewina a Frankla.

Téma této bakalářské práce mě velmi zaujalo. Knihy, které jsem k této práci četla, mi přinesly mnoho nových poznatků ohledně charakteristiky osobnosti. Netušila jsem, že se osobnost může vytvářet podle několika různých determinantů, jako je třeba Adlerova teorie o životním stylu. Tvrdí, že životní styl si tvoříme již od narození. Ostatní psychologické teorie osobnosti mě překvapily v tom, jak dokážou být odlišné a zastávat naprosto jiná hlediska, než jsem si kdy myslela.

9. RESUME

The goal of this work was to define the individual problems of personality structure, mapping the various aspects of psychological theories of personality and then make comparisons between theories of Alfred Adler. I chose the procedure to determine the authoritativeness of personality psychology.

At first I tried to develop in the history of psychology, which forms the image of psychology in ancient times. Period, which I have chosen for further analysis ranges from psychological views in ancient India to the 19th century. in Bohemia, where the name appears Stanislav Grof, who was a prominent American psychiatrist, born in the Czech Republic. In this chapter, I also describe the internal differentiation of psychology, in which we have listed the founder of psychology and psychological schools.

In the next section I deal with the specification of the structure. All the data for this chapter I have tried to compare on the basis of importance. I chose the main ideas of personality, in which I included the formation of personality, personality structure and its dynamics.

The work followed by a chapter that focuses on the life and theory of Alfred Adler. In the books of Alfred Adler tells us that, probably because he had such a difficult childhood of sickness and death, wanted to become a doctor. In his practice initially focused on social medicine. His theory of personality psychology was based mainly on the following terms: inferiority, superiority, motivation, lifestyle, the ultimate goal, birth order, dream life, sexuality. Its creation was formed on the theory empirically verified experience, but on theoretical constructs.

The topic of this thesis I was very intrigued. Books that I have read this work, I brought a lot of new information about the personality characteristics. I had no idea that personality can create by several determinants, such as Adler's theory of lifestyle.

Other psychological theories of personality I was surprised at how they can be different and stand completely different perspective than I ever thought.

10. SEZNAM LITERATURY

- ADLER, Alfred. *Člověk jaký jest: Základy individuální psychologie*. Praha: Orbis, 1935
- ADLER, Alfred. *Porozumění životu: Úvod do individuální psychologie*. Praha: Aurora, 1999
- ADLER, Alfred. *Smysl života*. Praha: 1. vyd. Praha: Práh, 1995. ISBN 80-85809-34-6
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Základy psychologie*. 1.vyd. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0841-3
- MIKŠÍK, Oldřich. *Psychologické teorie osobnosti*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 382-103-99
- NAKONEČNÝ, Milan. *Základy psychologie*. 1. vyd. Praha: Akademie věd České republiky, 2004. ISBN 80-200-0689-3
- NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. 2. vyd. Praha: Akademie věd České republiky, 1997. ISBN 80-200-0628-1
- DRAPELA, Victor. *Přehled teorií osobností*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-251-3
- PLHÁKOVÁ, Alena. *Přehled dějin psychologie*. Olomouc, 2000. ISBN 80-244-0161-4
- HOMOLA, Miloslav. *Dějiny psychologie*. Olomouc, 1992. ISBN 80-7067-076-2
- HOSKOVEC, Jiří. HOSKOVCOVÁ, Simona. *Malé dějiny české a středoevropské psychologie*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-311-0

